

med pressen runt knuten

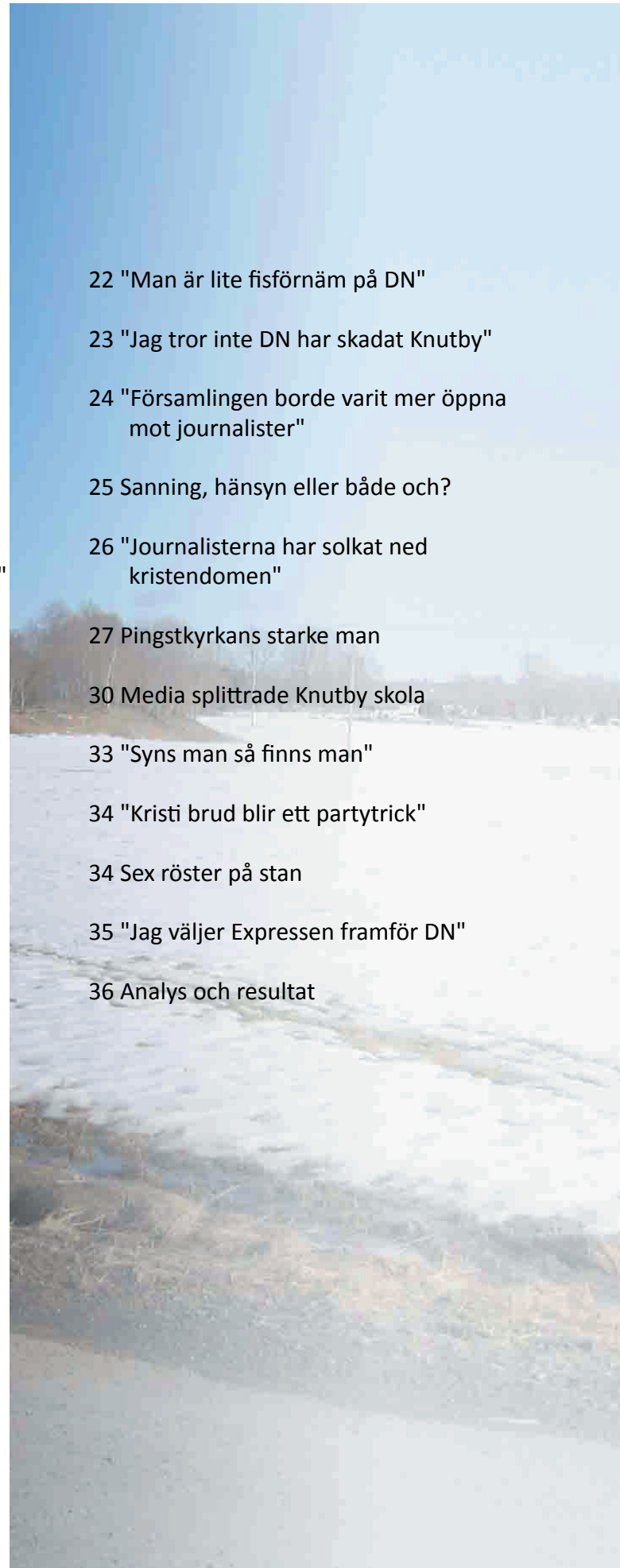
Om effekter av mediebevakningen kring församlingen i Knutby

innehåll

3	Ledare
4	Förord och redaktion
5	Bakgrund
6	Knutby ett brott i tiden
8	Media stigmatiserade Knutby
10	"De andra i Knutby kastade sten på oss"
10	Lågt förtroende för kvällspress
12	Pastor Peter Gembäck mötte pressen
14	Åsa Waldau bakom löpsedlarna
16	Frågor får svar på Mötesplatsen
19	Så rapporterade Expressen och Dagens Nyheter
20	Sensation och dramaturgi i pressen
20	Knutby i pressen

22	"Man är lite fisförmäls på DN"
23	"Jag tror inte DN har skadat Knutby"
24	"Församlingen borde varit mer öppna mot journalister"
25	Sanning, hänsyn eller både och?
26	"Journalisterna har solkat ned kristendomen"
27	Pingstkyrkans starke man
30	Media splittrade Knutby skola
33	"Syns man så finns man"
34	"Kristi brud blir ett partytrick"
34	Sex röster på stan
35	"Jag väljer Expressen framför DN"
36	Analys och resultat

För många av oss är media den främsta informationskällan. Dit vi vänder oss för att få kunskap och underhållning, men också förklaringar och förståelse för olika skeenden i samhället. Det ger media makt att forma vår uppfattning om omvärlden och det ger journalisterna stort ansvar att förmedla en riktig bild.

Historien om Knutby är mångbottnad och djupt tragisk. En ung kvinna sköts ihjäl och en mörk historia utan motstycke i svensk kriminaljournalistik rullades upp i media. Mord och sex, svartsjuka, otrohetsaffärer, hämnd – och allt i guds namn. Den hade *allt*.

Mediebevakningen var massiv och kom snabbt att handla om mycket mer än mordet. Knutby blev en följetong av sensationella berättelser och alla medier hakade på. För journalisterna var det ett drömscenario. Men flera uppgifter som kom fram då har visat sig inte stämma. Ständigt aktuella frågor kring vår tids journalistik är: *är det okej att spekulera för att få till en riktigt bra story? Får god pressetik underordnas sensationen?*

IDAG HAR DET GÅTT FEM ÅR sedan skotten i Knutby och vi vill undersöka effekterna av medias bevakning. När man talar om medieeffekter avses oftast effekter *utåt*, mot publiken. Man mäter medias makt genom att se vilken inverkan det har på människors intressen, åsikter och vardagliga val. Det mesta av forskningen rör sig också inom dessa områden.

Men vi har valt att rikta blickarna *inåt* och försöker i det här arbetet få förståelse för hur direkt och indirekt inblandade människor och grupper kan påverkas av mediers bevakning.

Vi åkte till Knutby utan att göra anspråk på sanningen om vad som egentligen hänt och vem som gjort sig skyldig till vad. Det vi ville undersöka var eventuella effekter av mediebevakningen i det lilla samhället, både i och utanför församlingen. Om mediebilden stämt överens med verkligheten, och oavsett och framförallt: om mediebilden av Knutby bidragit till några förändringar.

Huvudpersonerna i Knutbyfallet hamnade på löpsedlar både i Sverige och utomlands. Vad händer med människor och grupper som exponeras i media och hur hanterar man pressen? Vad säger man till vännerna, barnen? I vårt arbete berättar församlingsmedlemmarna och pastorerna sina historier om livet efter löpsedlarna.

Vi har också pratat med de som skapat mediebilden, journalisterna och de ansvariga utgivarna. Hur avgör man vad som är allmänintresse? Bör man ta hänsyn till eventuella konsekvenser av det som publiceras?

Flera av Knutby Filadelfias främsta och mest offensiva kritiker återfinns i det kristna ledet. Har historien om Knutby solkat ner kristendomen i Sverige? Kan rapporteringen av församlingen ha bidragit till någon slags rädsla för religion i allmänhet? Och i så fall: har journalisterna skuld i detta? Vi diskuterar religionsfobi med en pingstpastor.

Knutby Filadelfia blev över en natt Sveriges mest uppmärksammade församling. Idag har den åter fått aktualitet i teater, film och som TV-serie. Varför älskar vi att vältra oss i det som ter sig annorlunda och avviker från normen? En medieforskare resonerar kring samhällets behov av en fiende och vad som egentligen är avgörande när man värderar nyheter.

VÅR UNDERSÖKNING BYGGER framför allt på intervjuer och subjektiva erfarenheter av medieeffekter. Ambitionen har varit att låta olika berörda människor och grupper få komma till tals för att ge en bred och nyanserad bild av vad medias bevakning kan leda till.

Historien om Knutby är komplex och har inga klara vinnare eller förlorare. I vårt arbete väcks frågor om tyck- och tryckfrihet, integritet, moral och pressfrihet, värden som alla parter är överens om att man ska värna om.

Mycket nöje och nytta!

Anna von Wachenfeldt

förord

DET HÄR MAGASINET inleds med en övergripande bakgrundshistoria och en medieforskares analys av Knutby i media. Här presenteras också tidigare forskning som vi under arbetets gång återanknyter till och bygger vidare på.

Magasinet följer sedan i tre delar. Första delen handlar om de människor som direkt blivit påverkade av mediebevakningen. De är arbetets huvudpersoner och medlemmar i Knutby Filadelfia.

Del två berör de personer och grupper som skapat mediebilden av församlingen; journalister som skrivit om dem och chefredaktörer som avgjort för publiceringarna. Vi utgår från Dagens Nyheter och Expressen med motivet att dessa är de två tidningar som var och en haft störst publicerat material i sina genrer; kvälls- och morgonpress. Mediedelen inleds med presentationer av tidningarnas bevakning av personerna och händelserna i Knutby. En pingstpastor som var tidigt ute att ta avstånd från Knutby Filadelfia avslutar delen.

Sista delen i magasinet handlar om de människor som hamnat mitt emellan mediebilden och Knutby Filadelfia, nämligen Knutbybor utanför församlingen. Där går åsikterna om mediebevakningen isär och bilden av effekterna som ett komplext fenomen problematiseras. Skolan i Knutby illustrerar en arena där motsättningarna mellan församlingen och de som står utanför är särskilt starka.

Därefter följer några sista konklusioner, ett sammanfattande resultat och egna reflektioner i krönikeform. Magasinet ska läsas i sin helhet då texterna kompletterar och konfronterar varandra.

REDAKTION

Marcus Pettersson

0735 252499

gusmarc61@student.gu.se

Anna von Wachenfeldt

0736 173422

gusvonwaan@student.gu.se

Detta har hänt

Natten till den 11 januari 2004 skjuts Alexandra Fossmo till döds när hon sover i sin säng i villan i Knutby. Daniel Linde i huset intill beskjuts därefter och får livshotande skador. Tidigt konstateras att de tillhör samma pingstförsamling på orten, Knutby Filadelfia. Alexandra Fossmo är fru till en av församlingens pastorer, Helge Fossmo. Det kommer också fram att Daniel Lindes fru varit Helge Fossmos älskarinna under en längre tid.

Sara Svensson erkänner mordet

Dagen efter mordet grips Sara Svensson i sitt föräldrahem i Vaggeryd i Småland misstänkt för mord och mordförsök. Sara Svensson var tidigare barnflicka hemma hos makarna Fossmo och medlem i Knutby Filadelfia fram tills hösten 2003. Församlingen uteslöt henne efter att hon misshandlat Alexandra Fossmo med en hammare. Händelsen polisanmälades inte.

Sara Svensson erkänner direkt mord på Alexandra Fossmo samt mordförsök på Daniel Linde. Hon berättar att hon köpt mordvapnet av en man i Stockholm. Hon anhålls och häktas. Polisen utesluter dock inte att det utöver Sara Svensson finns fler inblandade i mordet och fortsätter utredningen. Sara Svensson, som i medierna kallas "barnflickan", genomgår en rättspsykiatrisk undersökning som senare visar att hon lider av en allvarlig psykisk störning.

Helge Fossmo misstänks för inblandning

Den 28 januari tar utredningen en ny vändning när pastorn Helge Fossmo anhålls misstänkt för inblandning i mordet och mordförsöket. Detta till bakgrund av ett stort antal sms och telefonsamtal mellan honom och Sara Svensson som tydligt antyder att Helge Fossmo varit pådrivande i dåden. Helge Fossmo, i medierna "Pastorn", nekar till samtliga anklagelser. Han säger att han låg och sov när Sara Svensson dödade Alexandra. Men efter polisens rekonstruktion på mordplatsen visar det sig att skotten med all sannolikhet måste ha väckt honom. Knutby Filadelfia tar avstånd från Helge Fossmo och han utesluts ur församlingen. Skottskadade Daniel Lindes fru, tillika Helge Fossmos älskarinna, anhålls också men släpps snart.

"Olyckshändelse" utreds

Samtidigt inleder polisen förhör angående Helge Fossmos första frus död. Helene Fossmo hittades med skallen krossad i badkaret i sitt hem 1999. Händelsen avskrevs som en olyckshändelse men börjar nu utredas på nytt. I mars delges Helge Fossmo misstanke om att ha mördat henne. Han nekar till brott. Snart framkommer dock uppgifter om att Helge Fossmo förfälskade obduktionspro-

tokollet av Helene och strök uppgiften om att hon hade en dödlig dos av smärtstillande medel i kroppen när hon hittades död innan han visade det för sina vänner.

Mordet "en lydnadshandling"

Helge Fossmo och Sara Svensson åtalas i Uppsala tingsrätt i maj. Åtalet mot Sara Svensson omfattar mord och mordförsök medan Helge Fossmo åtalas för anstiftan till mord på sin fru Alexandra Fossmo, anstiftan till mordförsök på Daniel Linde samt mord på Helene Fossmo. Åklagarens viktigaste bevis är utdrag från en omfattande sms- och mobiltrafik mellan Helge Fossmo och Sara Svensson under mordnatten och veckorna före. Under rättegången berättar Sara Svensson om mordet och relationen till Helge Fossmo. Utöver det att hon var barnflicka hemma hos honom, hade de en sexuell relation. Sara Svensson uppger att han varit totalt dominerande, och hon "hans slav". Hon säger också att hon inte velat begå brotten och att det var en lydnadshandling gentemot Gud och Helge Fossmo.

Livstid för Helge Fossmo

Den 30 juli 2004 döms Sara Svensson i tingsrätten till rättspsykiatrisk vård för mord och mordförsök vid två tillfällen. Helge Fossmo döms till livstids fängelse för anstiftan till mord på sin andra hustru och anstiftan till mordförsök vid två tillfällen. Han frias dock från åtalet om mord på Helene Fossmo 1999. Tre dagar senare överklagar Helge Fossmo tingsrättens dom men efter en kortare förhandling i hovrätten fastställs domen. Helge Fossmo är besviken och meddelar att han kommer att överklaga till Högsta domstolen. Där beviljas han dock inte prövningstillstånd.

Anklagar församlingen i Knutby

Efter två års tystnad sänder TV 4 en intervju med Helge Fossmo från Kumlaanstalten där han erkänner sin inblandning i morddramat. Han antyder även att fler än känt är inblandade i dåden, men går inte in på detaljer. Under våren öppnar Helge Fossmo en egen webbsajt där han pekar ut medbrottslingar i Knutby Filadelfia. Främst anger han Åsa Waldau, i medierna "Kristi brud" som inblandad i mordet på Alexandra Fossmo. Alexandra var Åsa Waldaus lillasyster. Åsa Waldau har aldrig misstänkts av polisen. Det senaste inlägget på Helge Fossmos hemsida är dock daterat till den 23 september 2006. På sommaren 2007 gifter sig Helge Fossmo på Kumlaanstalten med en trebarnsmamma som han brevväxlat med under tiden på fängelset.

Anna von Wachenfeldt

ovan Expressen 040111
nedan Aftonbladet 040121

Expressen 040112

Knutby ett

Ester Pollack jämför
rapporteringen om
Knutby med en
deckare.
FOTO Pressbild

Mordet i Knutby i januari 2004 blev startskottet för en extrem och mångfaceterad mediebevakning. Efter två månader hade historien fått fler publiceringar än mordet på utrikesminister Anna Lindh. Alla medier hakade på och gränserna mellan kvalitets- och populärpress, fakta och fiktion, underhållning och nyheter, suddades ut.

Mediernas bevakning av Knutby är ett tecken i tiden. Det säger Ester Pollack, medieforskare vid Stockholms Universitet.

I sin avhandling *En studie i medier och brott* redogör hon för hur medierna rapporterar om brottslighet ur ett historiskt perspektiv.

– Brottssrapporteringen i media säger något om varje tid. Hur vi ser på det normala och avvikelser och var gränserna går. Det blir som en spegel av samtiden och rymmer en rad existentiella frågor, vad som hotar oss och skrämmer oss just nu.

HISTORIEN OM KNUTBY handlar om gott och ont, om religionen i vårt sekulariserade samhälle och därtill flera aspekter som avviker från samhällets normer.

Ester Pollack kallar det för ett *extraordinärt brott*. Brott av sådana slag ges ofta stort medieutrymme. Presentationen följer en klar dramaturgi med motsättningar och stereotyper som publiken attraheras av och kan relatera till.

– Det blir som en bra deckare, och samtidigt är det verkligheten.

Brott har alltid varit ett fall för medierna och rapporteringen har varierat i omfång och detaljrikhet med rådande pressetik. Men intresset för extraordinär brottslighet är ganska nytt. När muren föll och det inte fanns något konkret hot mot

samhället utifrån, väcktes behov av en ny fiende i västvärlden.

– Man behövde ondska i det goda samhället, något avvikande, berättar Ester Pollack.

För att ingå i ett samhälle förutsätts en grupp som står utanför, ett "dom andra". Det stärker gemenskapen och upprätthåller normen man vill ha i samhället. En avvikelse sätter också gränsen för vad som är inte är normalt. Media visade upp Knutby Filadelfia som en klar avvikelse från normen och gruppen *stigmatiserades*, blev "dom andra".

FÖR ATT TILLGODOSE nittiotalets nya behov av en fiende hade journalisterna en enkel lösning: sensation.

Kriminaljournalistiken gavs allt större plats i medierna, brotten förstörades upp och vinklades och man gjorde hårdatsningar på bilder och grafik. Det skulle gå undan, och journalisterna pressades för att hålla jämna steg med konkurrenter i den allt snabbare tekniken på en allt mer kommersialiserad mediemarknad.

Tendensen sedan dess och fram till idag är tydlig: det kommersiella syftet främst.

Mer om dramaturgi och
narrativ teori, sida 21

brott i tiden

"Journalister skulle inte säga om de tyckt att de gjort fel även om de tänker så i sitt stilla sinne. De följer en mall slaviskt och skriver skit. En del mår säkert illa"

– Brotsjournalistik är en kommersiell vara som vädjar till vår sensationslystnad. Knutby är ett typexempel på när det är svårt att skilja på nyheter och underhållning. Det har blivit som en industri av tankar, idéer och produkter.

Hon tycker att problemet med medias rapportering av händelserna och personerna i Knutby har varit just de uppenbart kommersiella drivkrafterna. För mycket sensation, skvaller och påhitt – och för lite analys.

– Media visar upp ett monster utan att förklara och problematisera. Man satsar på säljande uppslag och överdrifter när det istället kunnat leda till relevanta diskussioner och samhällsanalys.

DET SOM TRADITIONELLT är stoff för kvällstidningar, som ju ofta förknippas med sensationsjournalistik, tar sig in i alla sorters medier. Ester Pollack kallar det "smittoeffekten". Alla hänger med och vill åt vinning av historien. Och journalisterna hänvisar till allmänintresset – som de själva skapat. Ester Pollack förklarar:

– Massmedia gör oss nyfikna och får oss att bli intresserade av något. De konstruerar ett slags allmänintresse för att sedan kunna hänvisa det till det. Det blir som en rundgång.

Allmänintresset, "i allmänhetens tjänst" syftar till samhällsnytta och medborgarnas rätt till information, det ska beröra många människor på ett bredare plan och vara viktigt. Alltså, för allmänintresse krävs mer än att underhålla och stilla människors nyfikenhet.

MEN SAMHÄLLSNYTTA ELLER ej, den enskilde journalisten agerar och skriver sina artiklar på uppdrag av en redaktion. Något som ibland kan vara ett dilemma. I Knutby finns uppfattningen om att det förekommit övertramp i journalisternas metoder och i mediernas bevakning, att lite eller ingen hänsyn tagits till de människor som omskrevs.

– Jag tror att många journalister gillar det här med konsekvensneutralitet. När publiceringen har ett kommersiellt syfte sker den ofta på bekostnad av andra värden.

Samtidigt tror Ester Pollack att yrkesstoltheten och lojaliteten mot redaktionen inte alltid är i samråd med journalistens egna ideal och åsikter.

– Journalister skulle inte säga om de tyckt att de gjort fel även om de tänker så i sitt stilla sinne. De följer en mall slaviskt och skriver skit. En del mår säkert illa.

EFFEKTERNA AV MEDIAS bevakning av Knutby tror Ester Pollack går att finna på flera plan. På lång sikt kan journalister bidra till ett mer konservativt samhälle som inte ifrågasätter och ändrar om i rådande normer. – Knutby blev som en dokusåpa med en rolluppsättning och det kan göra att man befäster schabloner och föreställningar om brottslingar.

Församlingen sektstämplades och gjordes till en samhällets avvikare. Ester Pollack kan se två möjliga konsekvenser av detta.

– Antingen slår man ifrån sig, det har man sett på avhoppare som berättat i media om hur det var. Eller så sluter man leden i ett slags försvar och blir mer inåtriktad. Man mildrar kritiken och slutar reflektera för att gruppen i sin helhet är så utsatt.

Pastorerna i synnerhet har beskyllts för mycket i medierna. Huruvida de olika anklagelserna är sanna eller inte spelar, enligt Ester Pollack, mindre roll. En väl etablerad och upprepade mediebild blir "sanning" över tid.

– I det traditionella rättssystemet kan man överklaga domen och få en försvarare. Men fälls man i den mediala domstolen kan man inte frias.

Också hela Knutby samhälle tror hon kan ha stämplats socialt.

– "Knutby" signalerar ju något negativt idag. Medierna får många att tro att Knutby är befolkat av fanatiker och att hela byn är en församling. Det är nog svårt att befria sig från.

Mer om pressetik, sensationsjournalistik och konsekvensneutralitet, sida 20-25

Mer om stigmatisering, sida 8

Anna von Wachenfeldt

Media stigmatiserade Knutby

Media kom snabbt att beskriva församlingen i Knutby som något onormalt och avvikande från den svenska normen.

Detta skapade en "vi och dom"-relation, där vi är samhället, det normala, och dom är sekten, det sjuka.

I februari 2004 uteslöts Knutby Filadelfia ur svenska pingströrelsen eftersom man därifrån ansåg att församlingens trosuppfattning var för avvikande från den egna kristna tron. Uteslutandet var en del i det som man kan beskriva som stigmatiseringen av Knutby.

Men lektor Tommy Björkman på avdelningen för omvårdnad vid Lunds Universitet, där man bland annat forskar kring stigmatisering, menar att församlingen själva var en del av uteslutandet.

– När man valde att inte längre följa pingströrelsen stigmatiserade man sig själva. Man valde att leva i något som där inte längre är normalt.

Det avvikande var också det som media snabbt bredvid rapporteringen om själva mordet snapade upp. Tommy Björkman menar att det starkt bidrog till stigmatiseringen att pingströrelsen

ringen blev större.

Media har här en av de egenskaper som Tommy Björkman säger är en viktig del för att stigmatisering ska kunna uppkomma.

– Man måste ha makt. Massmedia har en maktposition som gör att fler tar del av utfrysningen av den stigmatiserade gruppen.

DET AVVIKANDE ÄR INTE en egenskap i sig. Stigmatisering uppstår först när en omgivning anser att något är avvikande. Detta skapar ofta psykologiska effekter på den som blir drabbad.

Dåligt självförtroende, inåtvändande och depressioner är alla vanliga symptom hos stigmatiserade. I vissa fall kan utfrysningen innebära direkta hot mot den stigmatiserade. Det finns exempel där stigmatiseringen lett till självmord, eller där man har blivit utsatt för våld från omgivningen.

Grupper som blir stigmatiserade sluter sig ofta mot omvärlden, men Tommy Björkman menar att det också kan finnas positiva effekter.

– Inåt kan gruppen bli starkare. Samhörigheten gör dem tigare, och mot övriga samhället stärks känslan av att det är "vi" som har rätt. Sen finns det ju även de med narcissistiska drag, som trivs med att hamna i rampljuset. De kan ju vända uppmärksamheten till något positivt.

Marcus Pettersson

"Massmedia har en maktposition som gör stigmatiseringen starkare"

det som hände i Knutby så tog de i media avstånd från allt som hände där. Man stärkte bilden av "vi och dom". Bilden av det sjuka och avvikande förstärktes dagligen i media.

FRAMFÖR ALLT KVÄLLSPRESSEN beskrev historien mer som en följetong och ett pågående drama än som enskilda nyhetsartiklar.

Att beskriva händelserna och personerna i Knutby mer liknande fiktiva än verkliga förstärkte bilden av att Knutby inte var normalt. Detta ledde i sin tur till en vi och dom känsla även för de som från början inte var med och bidrog till stigmatiseringen.

Allmänheten blev i detta fallet given en åsikt genom media, vilket bidrog till att stigmatise-

och media allierade sig. Eftersom pingströrelsen inte ville förknippas med

Sambandet mellan avvikelse och samhällsreaktion

Stigmatisering, eller social stämpling är begrepp som ingår i den socialpsykologiska stämplingsteorin.

Stämplingsteorin behandlar sambandet mellan avvikande beteende och det omgivande samhällets reaktion.

Det etablerade samhället stigmatiserar det som inte ses som normalt vilket orsakar fortsatt diskriminering och utveckling mot en avvikande identitet.

Källa: ne.se

DET HÄR ÄR KNUTBY FILADELFIA

Filadelfiaförsamlingen i Knutby grundades 1921 som en del av den svenska pingströrelsen. I början av 90-talet genomgick församlingen en strukturomvandling. Åsa Waldau anställdes i församlingen år 1993. Idag är sex pastorer och en församlingsassistent anställda i församlingen. Knutby Filadelfia har 95 medlemmar.

År 2004 uteslöts Filadelfiaförsamlingen i Knutby ur pingströrelsen i Sverige.

Källa: knutby.net

EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA

KNUTBY

FILADELFIA

I MEDIAS

CENTRUM

***Så påverkade det
församlingen***

Fyra av fem litar inte på kvällspressen

Förtroendet för medierna i Sverige varierar beroende på mediets form. Minst förtroende har svenskarna för kvällspressen där knappt en femtedel anser att mediet förmedlar korrekta nyheter. För dagspressen ligger siffran på 60 procent.

Siffrorna för om man tycker att medier respekterar den personliga integriteten ligger, i båda tidningsformer, ännu lägre.

Med detta som bakgrund genomförde projektet Publicistisk sed en undersökning för att ta reda på hur privatpersoner som är med i media upplever det.

Etik före sakfel

Resultaten visar bland annat att personer som varit föremål för olycks- och kriminaljournalistik är mest missnöjda med kontakten med journalsiter.

Angående de publicerade artiklarna ansåg de flesta att det förekom mycket sakfel och att fokuseringen i artikeln ur källans synpunkt

var irrelevant. Samtidigt har de berörda personerna lättare för att gå med på just sakfel än att det brister i respekten för den personliga integriteten. Man är beredd att acceptera avvikelser från sanningen hellre än att gå ifrån normen för hur människor bör behandlas etiskt.

Kvällspressen får hård kritik av allmänheten. Undersökningen visar att förtroendet för mediet är lågt både vad gäller att ge korrekta nyheter, inte döma någon ohörd samt att respektera den personliga integriteten.

Bedömning av hur väl morgon- respektive kvällspress följer olika områden i publicistreglerna:

	Morgonpress	Kvällspress
Korrekta nyheter.	+ 84	- 18
Inte döma någon ohörd	+ 52	- 44
Respektera pers. int.	+ 60	- 52

Anmärkning: Balansmättet är framräknat så att för varje delområde andelen som anser att pressen inte fungerar väl minskats från andelen som anser att den fungerat väl. Detta innebär att siffran kan variera från + 100 till - 100 och där 0 står för maximalt spridda åsikter.

Källa: SOM-undersökningen 1994

"De andra i Knutsten på oss"

Ganska snart efter mordet kom rapporteringen i media att handla mindre om ett brutalt mord på en ung kvinna, eller mordförsöket på en ung man. Istället var det den kristna församling, i vilken de båda offren var medlemmar, som stod i centrum. Och församlingsmedlemmarna blev utmålade som medbrottslingar i pressen.

– De första dagarna skrev man om mordet, men så fort man fick reda på att vi tillhörde en kristen församling så var ju karusellen igång, säger församlingsmedlemmen Kristina Kuling.

"Kvällspressen var värst", säger makarna Kuling. FOTO Marcus Pettersson

Kristina och hennes man Jonas har bott i Knutby och varit medlemmar i Knutby Filadelfia sedan 2000. Fram till mitten av januari 2004 hade de ingen erfarenhet av att vara med i media. Men plötsligt var de i centrum för ett intensivt mediedrev som pågick ett halvår, och en bevakning som ännu inte upphört.

Att själva mordet hade allmänintresse håller de med om, men så fort man lämnade det så försvann relevansen. Och med det också stora delar av sanningen.

– Det var en chockartad upplevelse att läsa vad som skrevs om församlingen i tidningarna, säger Jonas. De första tre dagarna satt man nästan och

skrattade åt vad som skrevs och hur det beskrevs. Det var väldigt lite man kände igen som sanning. Och att läsa en förvanskning kan ju knappast ligga i allmänhetens intresse.

Som ett exempel på hur media vred på sanningen för att ge bilden av församlingen som en sluten sekt, nämner Kristina det som skrevs om att de skulle bo i kollektiv.

– Det här var de första dagarna efter mordet. Alla var rädda. Alexandra blir mördad, Daniel ligger skjuten. Vem sköt? Kommer någon annan att bli mördad ikväll? Ingen ville sova själv, så det blev lite spontant att vi samlades i några hem, tio tjugopersoner. Och när vi sitter där och äter tillsammans på kvällen så rusar en journalist in, och så "bor de i kollektiv".

BRISTEN PÅ FÖRSTÅELSE ÄR det Jonas och Kristina tycker var värst i bevakningen. Att bli uppringd av journalister, sitta i två timmar och förklara något

tby kastade

som resulterade i två meningar som ändå blev helt fel.

De tycker att det märktes på journalister att de hade en förutfattad mening. Att de medvetet spekulerade, och inte ville förstå. Bristen på förståelse yttrade sig enligt Kristina på många sätt, där hon tycker att media borde ha tagit ett större ansvar.

– Det har tagit oss fem år att bearbeta det som verkligen hände, att Alexandra dog. Det var något som man under första tiden kunde fundera väldigt lite på eftersom man tvingades hantera media. Det var journalister överallt. Barnen var rädda och kröp på golvet eftersom de fotade in genom fönstret, berättar Kristina.

– Vi är inte en idrottsförening som är på väg till OS. Vi är vanliga människor som vill leva våra liv. Det var som att media krävde att vi skulle vara tränade för det som hände.

Kvällspressen säger de var värst, de som spekulerade och gjorde flest övertramp. De skapade bilden av att det var församlingens "hemska lära och miljö" som hade skapat en mördare, och att alla var medskyldiga.

– Men då har vi ju hundra potentiella mördare här, säger Kristina. Och vadå slutet sekt? Mindre än två veckor efter att allt har hänt fick media möjligheten att vara med. De kom hit och filmade på våra församlingsmöten och gudstjänster.

Jonas fortsätter.

– I början försökte man ju bemöta media och få dem att förstå. Men till slut gick det inte att leva sitt liv. Och då ville man inte prata med någon. Man kände att det är bättre att inte säga något, än att allt man säger blir fel. Så mycket är falskt. Till exempel att vi skulle vara toppstyrda. Vi har sex olika pastorer och ingen av dem är på en högre, mer bestämmande nivå än någon av oss andra. Knutby Filadelfia är mindre toppstyrd än de flesta andra församlingar.

DE SÄGER ATT ETT stort problem med rapporteringen var journalisters dåliga kunskaper i kristendom, och i hur det är att leva som kristen i Sverige. Och samtidigt, säger de, tror de flesta läsare att journalister har den kunskapen eftersom vi lever i ett kristet land.

– Men man målade ju upp saker i vår tro som främmande och galna. Och det var saker som är grundläggande i Sveriges alla församlingar. Men det var ingen som hade de förkunskaperna eller kände igen sig.

Idag ser förhållandet med pressen annorlunda ut. Kristina arbetar sedan sommaren 2004 som presse-

kreterare åt Åsa Waldau, och har en nära relation till media. De som då var värst, kvällspressen, är idag de som Knutby församling har bäst relation till.

– Jag tycker att både Expressen och Aftonbladet gjort sitt yttersta för att gottgöra det de gjorde fel, säger Kristina. Jag träffar en del journalister idag och de skäms för vad de skrev om oss. Men de kan aldrig öppet säga "förlåt, vi gjorde fel". Tyvärr. Men de skriver ju lite trevliga reportage för att kompensera. Det märks att de anstränger sig.

EN EFFEKT AV mediebevakningen var att förhållandet mellan Knutby Filadelfia och de andra invånarna i Knutby försämrades. Många beskyllde församlingen för att ha dragit Knutbys namn i smutsen.

– Folk slutade prata med oss och kastade sten, säger Kristina. Det var som att Knutby hade blivit drabbat av ett trauma, och det traumat var vi.

– Alla blev ju chockade efter det som hände. Många var rädda. Men det var ingen som förstod att vi också var rädda. Det var ingen som ringde och frågade hur vi mädde.

Situationen förvärrades de första veckorna eftersom det skrevs så mycket i tidningarna. Jonas tror att de Knutbybor som saknade inblick i församlingen tog åt sig mer av det som skrevs än vad man gjorde på andra platser i Sverige.

KRISTINA MENAR ATT informationen om församlingen kom från olika håll, och att man från medias sida var dålig på källkritik. Att om en person sa något, så blev det taget för fakta eftersom man, som Kristina citerar, "aldrig ska kolla en bra historia".

Jonas och Kristina Kuling tycker att förhållandet mellan församlingen och övriga Knutbybor är bra idag, även om det inte är helt okomplicerat.

– Man måste vara försiktig när man pratar med andra i byn. Alla anstränger sig maximalt för att det ska fungera här. Och de som kastade sten på oss då kan faktiskt vara snälla idag.

Expressen 040214

Marcus Pettersson

Pastor Peter Gemb

Peter Gembäck har varit pastor i Knutby Filadelfia sedan 2000. Till arbetet hör administration, gudstjänster och själavård för medlemmarna.

Men i januari 2004 tillkom andra arbetsuppgifter när han plötsligt blev pressansvarig för Sveriges genom tiderna mest uppmärksammade församling.

Över en natt förändrades allt i Knutby och alla var helt oförberedda. Man var i chock och hade just förstått att Alexandra blivit mördad och att Daniel låg på sjukhus när Peter Gembäck fick ett samtal från Niclas Rislund, en reporter på Expressen:

”Jag förstår att du har sorg och att det är jobbigt nu. Men det är viktigt att vi går igenom det här tillsammans”.

– Och det gjorde mig arg, säger Peter. Ja, jag hade sorg. Men jag ville inte gå igenom den i Expressen!

Peter minns den första tiden efter mordet som kaotisk. Han utsågs som hastigast till pressansvarig för församlingen och fick ihop ett pressmeddelande. Det skickades ut till redaktioner över hela Sverige och internt beslöts detta vara vad man skulle hänvisa till när media tog kontakt.

– Det var ett hysteriskt tryck i början. Efter två dygn hade jag pratat elva timmar med journalister i telefonen, fem minuter med varje. Det var en helikopter i luften häruppe dygnet runt. Fotografer låg i diken och hundratals journalister kom hit och ville ha intervjuer. De började ju intervjua varandra till slut.

"De kristna medierna var värst"

TROTS ATT FÖRSAMLINGEN bestämt att hänvisa till pressmeddelandet minns Peter att det var svårt att vara konsekvent.

– En del journalister kom med direkta hot: ”Om vi inte får en intervju så hänger vi ut er och Helge”.

– Och så lade de fram påståenden om allt möjligt och sade: ”Kan du bekräfta det här”? ”Nej, svarade jag”, för det var inte sant. Men så publicerade de artikeln ändå fast utan dementin.

Och varje dag fanns det nya saker i tidningarna om församlingen som Peter varken berättat för journalisterna eller hört talas om.

– Det var ofattbart att läsa allt som skrevs om oss. Att vi var en sekt och att vi har sexorgier och det här med Kristi brud. Man tänkte: vad händer, vad är det de skriver? Man blev misstänksam mot varandra för någon hade ju sagt det här till medierna.

– En dag sa en reporter till mig: ”När allt det här är över kommer ni att få reda på varifrån allt kommer, och ni kommer att bli mycket förvånade...”

Det här gjorde att det blev mycket spekulationer internt. Vem var läckan?

Idag är uppfattningen i församlingen att Helge Fossmo var i kontakt med journalister redan innan häktningen två veckor efter mordet.

– Det tog år innan sanningen om Helge kom fram, om den ens gjort det idag. Men det var nog han som spred ryktena om oss i början.

UTÖVER MORDUTREDNINGEN har Peter Gembäck svårt att se allmänintresset i mediernas bevakning. Han anser att det mesta var spekulationer, och när de själva inte ställde upp på intervjuer fick andra komma till tals.

– Det krävs lite för att klassas som expert. Folk som aldrig ens träffat oss berättade om hur vi var och vad vi gjorde. En kille som kunde lite grann om Hare Krishna blev tillfrågad om huruvida vi var en sekt eller inte, och han svarade att ”ja, det skulle det nog kunna vara”. Och då blev det ju ”Sektexpert: Knutby är en sekt”. Psykologer analyserade och har skrivit böcker om oss och av en kyrkoherde i Stockholm fick vi höra att vi var en självmordssekt.

Peter Gembäck tycker det är beklagligt att så många valt att tro på mediernas bild som han anser ha skapats av lögnar, experters uttalanden och journalisters okunskap i religion och i synnerhet kristendom. Det ledde till att de främsta kritikerna till Knutby Filadelfia blev grupper i de kristna leden.

– Pingstkyrkan tog avstånd direkt och ställde krav på att vi pastorer skulle avgå. De missbedömde oss totalt.

UNDER ETT MÖTE som pingstkyrkan sammankallade i februari 2004 uteslöts Knutby Filadelfia ur pingströrelsen. Detta på grund av att pastorernas ledning av församlingen ifrågasatts redan före mordet.

De kristna medierna visade heller inget stöd.

– De var de som skrev värst om oss, och gör det fortfarande. De borde varit mer nyanserade men de satt i knät på de rörelserna som distanserade sig från oss. Jag hade trott lite mer om till exempel Livets ords tidning.

ovan Expressen 040218
nedan Expressen 040220

äck mötte pressen

- De har ju också varit ganska utsatta för media. Han berättar att kristna människor generellt varit mer dömande än okristna.
- De kristna har vi ju trampat på tårna, de känner sig sårade och vill ha en ursäkt.

Det här har fått Peter att omvärdera sina ideal och sin människosyn.

- Man har börjat fundera kring vilka som egentligen har med Gud att göra. De som säger att de är kristna men visar sig vara fruktansvärda och säger att vi är onda och hemska, eller de som inte är kristna men är hur kärleksfulla som helst.

Han säger också att han som en del av en exponerad och utsatt grupp har fått ökad förståelse för andra minoriteter i samhället.

- Homosexuella och invandrare till exempel, man förstår hur det känns att vara utsatt.

så, utan snarare att så här tror vi nu men vi söker vidare. Om man bandar det som sägs, så blir det som att man sätter punkt, man fastnar.

Dessutom finns det tekniska nackdelar med inspelningar på band.

- När man tar upp ljud från mikrofonen så hörs inget från bakgrunden, på grund av kompressorn som sitter på micken. Man hör inget skratt, ingenting. Det låter bara som att man skäller.

Peter Gembäck medger att en tredje orsak till att man slutat banda är media.

- Visst finns en rädsla för det också. Men då borde vi ju slutat spela in 2004.

PETER GEMBÄCK SÄGER sig idag ha en god relation till medier.

- Man vet hur journalister fungerar och att de måste ha attraktiva vinklar för att sälja lösnum-

ovan Aftonbladet
nedan utdrag ur
"sexpredikan",
Aftonbladet 040215

Peter Gembäck tycker att kristna människor generellt varit mer dömande än andra.

FOTO Marcus Pettersson

PETER GEMBÄCK HAMNADE själv på löpsedlarna ett flertal gånger och ofta som "Sexpastorn". Det är sprunget ur en inspelning från en gudstjänst som slogs upp i tidningarna. Där predikar han om sex, kvinnans underläge till mannen och håller en hård ton. Han säger att den misstolkats.

- Jag kan skratta åt det idag. Det är gammalt material och visst, allt jag sagt skulle jag inte säga idag. Som pastor har jag förstått att man inte ska prata om sex och samlevnad över huvud taget. Men de som var där och lyssnade, de vet ju att det var ironi och skämt inblandat. Det syns ju inte i tidningarna.

2006 slutade församlingen att spela in gudstjänsterna. Av flera skäl, säger Peter.

- Guds ord är levande. Det är viktigt att inte säga hårt att så här är det och nu bestämmer vi

mer. De lämnar inte till publiken att bedöma verkligheten själva, och ger en örlig bild. Så man har blivit mer försiktig med hur man säger saker. Och man måste förklara noga.

Också på ett privat plan har medias bevakning fått effekter.

- Det är sällan folk är otrevliga, men många drar sig undan. De är skeptiska och vågar inte ställa frågor.

Hemma i Knutby tycker han att stämningarna är bättre nu jämfört med innan 2004.

- En del har gett oss skuld och tyckt att vi skämt ut Knutby och förstört samhället. Vissa har flyttat härifrån. Men nu hejar de flesta på mig och vi har en bra kontakt. Jag tror att många här är väldigt trötta på journalister.

"Du som kvinna, var inte en pinne i sängen. Ligg inte där och tyck "åh vad jobbigt det här är".

Se inte på din man som den där som drivs av så mycket sexualdrift och vill jämt. Och vill han jämt, ge honom det då.

Det kan du väl bjuda på? Det är väl inga problem?

Om han blir så glad, om han vill så ofta. Så ge honom det då.

Det lider du väl inte av? Så jobbigt är det väl inte?"

Anna von Wachenfeldt

Åsa Waldau blev Kristi brud med hela folket efter händelserna 2004. Hon sades vara Guds trolovade som styrde Knutby församling med järnhand, och från häktet omtalades hon av Helge Fossmo som en partner in crime.

Röster utifrån krävde hennes avgång som pastor och "experter" har stått i rad för att få uttala sig om henne. Men Åsa är kvar som pastor i församlingen även om arbetsuppgifterna kommit att ändras under åren. Mycket tid går idag till att söka upprättelse för det som hon själv beskriver som "nutidshistoriens värsta skrivelser av en oskyldig människa". Möt kvinnan bakom löpsedlarna: Åsa Waldau.

Expressen 040116
Expressen 040208
Aftonbladet 040222

"En medial våldtäkt"

Med fem års erfarenhet av media säger hon sig kunna skilja på två grupper av journalister. De som har ambitionen att ta sig bakom mediebilden och ge henne chansen att själv få berätta sin version – och de som bestämt sig för att ogilla henne.

– Det finns journalister som ändrat sig om mig och jobbat stenhårt för att ställa saker och ting till rätta. Några har kontaktat mig och väddat: "Hjälpa oss hjälpa dig."

Det blev fel och vi gör någonting åt det". De är värda mitt förtroende.

– Men andra är ju så väldigt upptagna med att upprätthålla en bild av mig. De håller fast vid mediebilden och vad jag än säger vänder de på det. Där kan jag aldrig bli accepterad som person. Det blir som en häxjakt.

OCH DET VERKAR stämma. För samtidigt som hon, om än med allt glesare mellanrum, dyker upp i artiklar som Kristi brud, ett begrepp som snarast blivit ett skällsord, syns hon även i andra sammanhang. I vår har hon bland annat varit med i SVT:s Debatt, i "Morgongänget" i RIX FM och i ett reportage i Expressens bilaga Allt om barn. Hon har också släppt en skiva, skrivit en bok ihop med Bert Karlsson och synts i "Kändisminglet".

– Och det har jag blivit kritiserad för, att jag syns så mycket fortfarande. Men jag gör det inte för att det är roligt, jag har aldrig bett om offentlighetens ljus. Jag gör det för att jag måste få ge min bild av sanningen och synas i sammanhang som kanske gör att någon där ute ändrar uppfattning om mig.

Reaktionerna utifrån låter sällan vänta på sig.

– Det finns de som hatar att jag visar upp mig och blir arga varje gång jag säger något. Men jag får mycket positiv respons också. De som inspireras av mig och har fångats av min tragedi, kan säga "åh, du är min förebild" och "berätta mer"! Och då blir jag glad men tänker: "Va, hur kan jag vara det? Jag har ju bara kämpat för mitt liv".

Det mesta har förändrats i Åsa Waldaus liv efter

händelserna i Knutby 2004. Vänner har vänt henne ryggen, anhöriga har lidit, socialen har granskat hennes barn. Hon går inte ut själv längre. Och till stor del beror det på media. Sedan flera år tillbaka har hon en egen pressekreterare som sköter kontakter och hanterar inbjudningar och förfrågningar.

– Det jag varit med om är en medial våldtäkt. Så mycket lögn. De stal mitt namn och min rätt till upprättelse. Jag vill ha revansch.

Mediebilden av henne, "Kristi brud-bilden", säger hon är grundad på falska rykten och Alexandras mördare Helge Fossmos berättelser.

– Det är ju det jag slåss mot. Min systers mördares lögn. Jag kan inte nöja mig förrän jag gjort allt jag kan för att rättvända de lögn som så många människor tror på.

MEN ÅSA WALDAU TYCKER att det är svårt att bli tagen på allvar. Hon har blivit extremt exponerad i media under åren. Med flera löpsedlar, den ena mer spektakulär än den andra, finns helt klart frågetecken kring henne. Sexuella förbindelser med Jesus, magiska ringar och mystiska profetior har gjort henne till en nästan demonisk figur. Hon kan spåra flera orsaker till det enorma mediedrevet runt henne.

– Om man tittar på manliga frikyrkoledare så finns det många som har en betydligt kraftigare ton än jag någonsin uttryckt. Men jag är kvinna, därför utgör jag ett hot. Hade jag varit en tunnhårig gammal gubbe med glasögon är det ingen som skulle skriva en massa sekthistorier.

– Sedan är jag nog lite för modern också.

Men framför allt tror hon mycket beror på okunskap i journalistkåren som gör att en religionsfobi sprider ut sig.

– Det kan vara så att folk helt enkelt inte gillar kristna. I Sverige är det liksom inte helt okej att vara troende. Folk tycker jag är konstig. Och så kräver man att jag ska lämna min tro för att vara normal, men det kan jag inte gå med på.

– Det är accepterat att vara vem som helst i vårt land, men jag ska spetsas. Svenska journalister har sällan ens en traditionellt kristen syn, de har aldrig varit på någon gudstjänst och känner inte igen det kristna "språket". Och då är jag ändå en hemsk sektledare i slutändan.

"Jag vill ha revansch"

Åsa Waldau tycker att
journalister behandlat
henne orättvist.
FOTO Wikimedia
commons

ÅSA WALDAUS LEDARSKAP i församlingen är starkt ifrågasatt. Man har kunnat läsa om tvångsgiftemål och en gudomlig förmåga att även upplösa äktenskap. Många har tyckt till om detta, fler har krävt hennes avgång.

Men Knutby Filadelfias förtroende för henne består. En omröstning i församlingen om huruvida pastorerna skulle sitta kvar eller inte gjordes under våren 2004 och gav hundra procents enighet.

ÅSA WALDAU BOR KVAR i Knutby med sin man och två barn. Barnen har levt sida vid sida med pressen hela uppväxten, när allting hände var sonen fem år och dottern nio.

- Det har varit en jättehantering. De har utsatts för mycket från skolkamrater och hela tiden har de skyddat mig. Mina barn vet hur det ligger till. Så det blir som att vi täcker upp för varandra, jag har ju försökt skydda dem också, från deras smärta. Vi kommer varandra väldigt nära i familjen.

Idag går dottern i sjuan i grannorten Almunge. På religionskunskapen får hon läsa i böckerna om sin mamma när det handlar om sekter.

- Hur kan det hamna i skolböckerna på bara några år? Man talar öppet om oss som en sekt även om flera barn i skolan har föräldrar som är med.

- Men de här barnen som omskrivs som misshandlade, tvingade och pressade... de växer ju upp nu, och de vet att det inte är sant. Och de kommer inte att vara tysta om det, de kommer tala för sig själva.

Kampen mot mediebilderna verkar fortsätta. Och i den lilla byn upplever hon ett allt större stöd från allmänheten.

- Här finns förstås både försvarare och de som spottar. Men det man inte känner till är man ju rädd för. Det finns en viss slutenhet inom kyrkligheten och det gör att samhället känner sig distanserat.

Anna von Wachenfeldt

Frågor får svar

Mötesplatsen är ett forum för diskussion och rådgivning för församlingen och allmänheten. Varje onsdag träffas man i församlingens lokaler. Tre pastorer sitter i varsina fåtöljer på en liten scen, med laptoppar inloggade på >>

Mötesplatsen är en populär samlingsplats för medlemmarna i Knutby Filadelfia. Kvällen börjar med frågestund (t.v) och pastorerna (t.h)

Ett tjugotal församlingsmedlemmar har samlats. Utöver dem är det vi och en äldre kvinna som kommit dit tillsammans med en medlem. Vi sitter i rader framför pastorerna.

Den här kvällen diskuteras frågor som rör Knutby Filadelfias teologi och traditioner, kvinnliga präster, homoäktenskap, religionsfobi inom vänsterfalangen, dödsstraff och uppfostran.

EN FÖRSAMLINGSMEDLEM HAR en tonårsdotter som han vill ge frihet, men samtidigt få in i församlingen.

Pastor Peter Gembäck svarar:

– Det är så mycket ljud i det moderna samhället, det hindrar unga från att höra Gud. Vi måste ge ungdomar lugn. Gå ut i skogen. Sätt dig på en sten och fundera!

En mamma, som har sin 15-åriga dotter med sig, säger:

– De tenderar ju att göra lite revolt i tidiga tonåren, men de brukar komma tillbaka hit ganska snart.

Hon växlar en menande blick med dottern som rodnar.

ÅLDRAVARIERAR. Många är i trettioårsåldern, de flesta verkar ha barn. Några är äldre och fyra fem stycken är ungdomar. En kille, som ser ut att vara runt fjorton, sitter och knappar på sin mobiltelefon nästan hela kvällen. Två unga tjejer i samma ålder sitter på första raden och lyssnar koncentrerat.

Församlingens bakgrunder och medlemskap skiljer sig också åt. De flesta har flyttat till Knutby just på grund av församlingen. De har hört om gemenskapen via vänner och släktingar. Några har lämnat allt – sin familj, hemstad och sin gamla församling, för att få ingå i Knutby Filadelfia. De flesta tycks ha varit med i ungefär tio år.

**Den här kvällen diskuteras
traditioner, kvinnliga
präster, homoäktenskap,
religionsfobi, dödsstraff...**

DET FINNS ETT ANTAL nya medlemmar också. Vi träffar Marita Adolfsson som flyttade till Knutby och gick med i församlingen i december 2004. Hon tycker det är en fantastisk stämning och hon ser församlingen som sina syskon. Men det kom inte gratis. Maritas anhöriga som läst om Knutby i tidningarna visade sitt misstycke och relationer sattes på spel.

– Journalister är farliga, de sprider lögn i pressen. Och så tror folk på ryktena.

Själv tyckte hon att det var lätt att genomskåda mediebilderna. Hon har varit kristen hela livet och är sedan länge trött på de fördomar hon menar de troende får dras med.

– Man läser ju om att här i Knutby ligger de med varandra på madrasser i stora kollektiv. Men man ska

på Mötesplatsen

e-bibeln. Mötesplatsen inbjuder församlingsaspiranter och andra nyfikna att ställa frågor och pastorerna slår ofta i bibeln efter svar.

En moderator håller ordning i debatten.

svarar. Avslutningsvis blir det lotteri (mitten). Pastor Johan Grimborg snurrar på Lyckohjulet.

FOTO Marcus Pettersson

inte tro på rykten. Vi är vanliga människor som lever vanliga liv i hus och lägenheter.

EVELINA GILLSBERG ÄR 27 år och lever med man och barn i Knutby. Hon gick med i församlingen när hon var 16 år.

– Alla bryr sig om varandra här, det är väldigt tryggt.

Och det är en mycket god och uppsluppen stämning på Mötesplatsen. Alla känner alla, pratar om stort och smått och fikar. Men ekon från 2004 hörs än.

– Det var hemskt det som hände och allting ont som skrevs om oss. Det går inte att glömma. Vi fick ingen respekt. Men däremot har vi lärt oss mycket allihop, att bemöta andra med respekt, säger Evelina Gillsberg.

Efter mordet kom många ängsliga samtal från familj och vänner utanför församlingen. Men de flesta valde att tro på Evelinas egen bild av situationen.

– Som tur är förstod de flesta att pressen spred falska bilder.

KVINNAN PÅ "BESÖK", ickemedlemmen, har många frågor och vill veta hur Knutby Filadelfia firar påsk. Pastorerna svarar att Jesus bör firas varje dag snarare än att man ägnar honom några dagar om året. De har inga särskilda ceremonier för de traditionella kristna högtiderna.

– Men det kan vara extra viktigt att samlas med

nära och kära och be, säger pastor Johan Grimborg.

Någon säger sig ha läst ett stycke i bibeln apropå det, i Romarbrevet, som måste kollas upp.

Traditionsfirande för in samtalet på när Knutby Filadelfia blev uteslutna ur pingströrelsen 2004 på grund av att ledarskapet ifrågasattes och vigselrätten drogs in. Det ser man idag som positivt.

– När vi inte fick vara med där lärde vi oss se alla kristna. Nu kan man känna samhörighet med andra kristna stiftelser, förklarar Peter Gembäck.

Också i Knutby Filadelfias teologi märks influenser från andra kristna samfund, exempelvis har de blivit inspirerade av baptismen. Församlingen förespråkar dop "på egen bekännelse". Det innebär att man inte föds in i församlingen utan aktivt kan gå med, dvs. döpa sig, först när man fyllt tolv år.

– Det är viktigt att ge barnen frihet, säger pastor Emma Gembäck. Men självklart vill jag att min son ska gå med i församlingen när han blir äldre. Det är, enligt mig, den bästa vägen han kan ta.

MÖTESPLATSEN AVSLUTAS med Lyckohjulet. Alla får tre lotter var, hjulet snurras och några nummer ger vinst. En av de unga tjejerna vinner en bok med Mamma mu. Killen med mobilen får en filt, och lycka till den som fick paraplyet för utanför har det börjat snöa.

Anna von Wachenfeldt

EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA

DE SKAPADE MEDIEBILDEN

***Chefredaktörerna
Journalisterna
Pingstkyrkan***

HÄNDELSENA I KNUTBY LOCKADE reportrar från hela världen till det lilla samhället, och rapporteringen fortsatte långt efter det att både utredningar och rättegångar var avklarade. Samtidigt var rapporteringen väldigt olika mellan de olika redaktionerna.

Från den 12 januari, dagen efter mordet, fram till första augusti, två dagar efter att tingsrättens dom föll, skrev Expressen 440 artiklar om Knutby. Aftonbladet skrev 305, Dagens Nyheter 221 och Svenska Dagbladet 149 artiklar.

Vi har valt att inrikta oss på Expressen och Dagens Nyheter, då de är den kvällstidning respektive dagstidning som rapporterade mest. Samtidigt är det intressant att se på vad i rapporteringen det är som gör att Expressen skrev dubbelt så mycket som Dagens Nyheter, och vilka skillnader som finns i det som publicerades.

I en artikel har vi även låtit chefredaktören för den kristna tidningen Världen Idag ge sina kommentarer på rapporteringen, eftersom många i församlingen ansåg att de kristna tidningarna var de som var värst i sin rapportering.

Så rapporterade Expressen:

Expressens rapportering från Knutby är redan från början intensiv. De två första veckorna efter mordet publiceras 55 artiklar. Grannar, församlingsmedlemmar, experter, och polisen citeras flitigt. Uttrycken "Barnflickan", "Pastorn" och "Kristi brud" finns i tidningen dagen efter mordet, när Sara Svensson grips.

Trots att hon erkänner mordet hamnar både hon och polisutredningen snabbt i periferin av bevakningen och istället är det församlingen i Knutby som synas. Granskningen av Knutby Filadelfia blir än mer intensiv i och med att "Pastorn" Helge Fossmo grips den 28 januari.

Rapporteringen kring Knutby pågår under hela händelseförloppet fram till det att domen kommer, och har toppar när nya saker dyker upp. Tidigt beskrivs församlingen som en sekt. Denna bild förstärks av intervjuer med sektexperter, medlemmars föräldrar och avhoppare som alla bekräftar bilden av dem som en slutet och sammansvetsad grupp.

Efter det att det avslöjats att Helge Fossmo haft ett förhållande med barnflickan, och även med den skottskadade Daniel Lindes fru, granskar Expressen relationerna i församlingen. Det skrivs om sexaffärer och i flera artiklar skriver man att "Kristi brud" och de andra pastorena bestämmer vem som ska gifta sig med vem, i vissa fall också vem som ska ligga med vem, samt att de även kan upplösa äktenskap. Det skrivs om andeutdrivning med hjälp av sex.

Expressen beskriver i flera av sina artiklar händelserna i Knutby som ett drama. Artiklarna sattes i ett sammanhang och blev en följetong under parollen "Mordet i Knutby". Detta narrativa berättarsätt stärktes ytterligare av att man gav de återkommande huvudpersonerna namn som "Pastorn", "Barnflickan" och "Kristi brud". Likheter med en såpa påminns man också om i och med de ständiga upprepningarna, tillbakablickarna och "detta har hänt" -artiklarna.

Den första dagen, den 11 januari, publicerar Expressen namn och bild på både den mördade Alexandra Fossmo. Helene Fossmos namn och bild finns i tidningen den 20 januari.

Åsa Waldau nämns med sitt riktiga namn istället för "Kristi Brud" den 30 april då hon är med under en intervju med andra medlemmar i församlingen.

Både Helge Fossmo och Sara Svensson nämns vid sina riktiga namn i och med att rättegången startar den 12 maj.

Så rapporterade Dagens Nyheter:

Dagens Nyheters rapportering från Knutby började i ganska låg takt. Under de två första veckorna publicerades 16 artiklar. I alla utom tre behandlades mordet. De övriga tar upp Knutby som en slutet församling och granskningen av Knutbyskolan.

Men den 29 januari, dagen efter att Helge Fossmo, som beskrivs som maken till den mördade kvinnan, grips förändras Dagens Nyheters rapportering. Från att ha publicerat en artikel om dagen publicerade man på tre dagar mer än man tidigare gjort sammanlagt.

Under tiden fram till rättegången går Dagens Nyheters rapportering i vågor. Efter att ha haft en topp i slutet av januari och början av februari där man skriver mycket om Knutby som en tight församling och beskriver medlemmarnas relationer går man ner i antalet artiklar. Församlingen omskrivs dock aldrig som en sekt, det förekommer endast i citat. I slutet av februari är DN tillbaka på i snitt en artikel om dagen och under mars månad publiceras enstaka artiklar som främst handlar om mordet och den åtalade pastorn. Man skriver även en del om skolan och de församlingsmedlemmar i personalen som anmälades för misshandel.

Nästa stora våg av Knutbyartiklar kommer först i mitten av maj i och med att rättegången mot Helge Fossmo och Sara Svensson inleds. På två dagar skrivs 12 artiklar. Några handlar om åtalet; hur pastorn ska fällas, vilka bevis som finns och vad han står åtalad för. Resten är tillbakablickar på det som hänt, mest historier om den "programmerade barnflickan" eller beskrivningar ur polisutredningen. Efter några dagar går artikelantalet ner igen, och ligger under pågående rättegång på en, två om dagen, om ens det. Då mestadels om rättegången, men en och annan om att ännu en Knutbyvägskylt blivit stulen, eller att förlag och författare lockas av historien. Många dagar under sommaren skriver DN inte något om Knutby överhuvudtaget. Ibland skrivs inget på flera veckor. Och så fortsätter det fram tills det att domen faller den 31 juli. Detta föräras en artikel.

Dagens Nyheter valde att inte publicera namn på varken Alexandra Fossmo eller Helene Fossmo och har än idag inte gjort det.

Åsa Waldaus namn publiceras den 2 juni, dagen efter att medierna varit inbjudna till polisens rekonstruering av mordnatten.

Både Helge Fossmos och Sara Svenssons namn publiceras den 31 juli, när domen faller.

Marcus Pettersson

Sensation är olyckor, sex och brott

Expressen 040116

Händelserna i Knutby prickar in alla kriterier för en sensationell nyhet. Det är dessutom ett exempel på när sensationsjournalistiken också tar sig utanför kvällspressen.

I dagens mediedebatt har såväl journalister, politiker som forskare riktat uppmärksamhet mot den ökade kommersialiseringen av mediemarknaden. Man hävdar att en förskjutning skett i nyhetsjournalistiken och att sensationella och spektakulära händelser och vinklingar prioriteras framför saklighet och relevans, trots att dessa värden ju ger ramarna för god nyhetsjournalistik. Det kan leda till att medierna i ökande grad ger en förvrängd och felaktig bild av verkligheten.

Inte bara skvaller och skandal

Förvrängningen är dock både nödvändig och oundviklig. Nödvändig eftersom bilden av verkligheten ska te sig intressant, begriplig och meningsfull för publiken. Oundviklig för att mediernas format är begränsat, alla perspektiv ryms inte (här bortser vi från det obegränsade utrymmet som ju Internet ger, dels för att publiken omöjligt kan ta del av all

information formatet erbjuder och dels för att vår studie främst riktar sig mot tryckt press).

SENSATION SÄTTES OFTA synonymt med underhållning, spekulationer, skvaller och skandal. En definition som framför allt förknippas med kvällstidningsjournalistik.

Sensation är dock inte så lättdefinierat. I allmänhet handlar det om människor i oväntade och ovanliga situationer, om människor som avviker från förväntade beteenden och roller.

Historien om Knutby var mer nedtonad i morgonpressen, men sensationsjournalistiken tog sig in även där.

Sensation är också olyckor, sex och brott. Händelser med negativa inslag eller konsekvenser tenderar ha högre nyhetsvärde än positiva och är därför vanligare.

I NYHETSVÄRDERING ÄR ofta sensation en motsats till saklighet och relevans, men inte alltid. Händelser med högt nyhetsvärde kan vara relevanta och sensationella och presenteras på ett sakligt sett.

Men inte sällan förstärks de sensationella aspekterna av händelsen på bekostnad av relevansen. Det är särskilt vanligt i nyhetsberättelser som utspelar sig över längre tid.

Anna von Wachenfeldt

Församlingen i mediernas centrum

I Helena Normans uppsats *Religion som medieberättelse* som handlar om Expressens rapportering om Knutby, ges församlingen många olika roller. Ibland beskrivs de som en för samhället farlig sekt, och andra gånger som oskyldiga offer för en ensam bedragare och mördare. Detta sätt att rapportera om församlingen återfinns i flera andra tidningar. Hur man än rapporterade så stod alltid Knutby Filadelfia i centrum.

Det var många som kom till tals vad gällde församlingen i Knutby. Tidigt talade experter om sekterism och farligheterna med att en församling blir sluten. I vissa fall sas det rakt ut att Knutby Filadelfia var en sekt, men i de flesta fall pratade man rent generellt om sekter. Man refererade till självmordssekten i Waco, och beskrev karaktärsdrag hos andra sekter, och lät sedan läsaren själv dra sina slutsatser.

Sektbeskrivningen förtydligades ofta med en intervju med en orolig förälder eller en avhoppare som gav sin syn på församlingen, och ofta stod de oemotsagda. I samband med att man beskrev församlingen som en sekt, gavs församlingen också ett gemensamt ansvar och en kollektiv skuld för det som hänt.

Församlingen tycker annorlunda

På andra sidan av bevakningen stod församlingen, vilka dagligen bestämt hävdade att de inte alls var en sekt utan ville bli betraktade som en helt vanlig församling. Från det att Helge Fossmo greps, och de förstod att han han ljugit, beskriver de sig själva inte bara som en vanlig församling, utan som offer för Helge Fossmos ondska och beräkning.

Andra gånger beskrivs församlingen som en vanlig kristen församling. Ibland hävdas det att Knutby inte alls är unikt, utan detta som hände mycket väl skulle kunna hända i vilken församling som helst. Här är det inte längre i Knutby Filadelfia som problemet ligger, utan det ligger snarare i religionens vida tolkningsmöjligheter eller i pingströrelsen som sådan.

I samband med detta kommer Pingsts talesman Sten Gunnar Hedin ofta till tals. Han tar i flera artiklar avstånd från Knutby Filadelfia, och menar att de inte alls är representativa för övriga pingstförsamlingar. Även i de kristna tidningarna, som Dagen och Världen Idag tar avstånd från Knutbyförsamlingen, och menar att det som händer där inte alls har med kristendom att göra.

Vissa dagar fanns röster från alla grupper representerade, men ett flertal av gångerna fanns församlingen inte representerad. Detta kan ha berott antingen på att pressen valde bort församlingens vanliga syn på sig själva, eller att församlingen inte ville kommentera. Vilka som än kom till tals, handlade det främst om Knutby Filadelfia.

Marcus Pettersson

Nyheter är berättelser om verkligheten

I likhet med till exempel skönlitteratur bearbetas nyhetstexter utifrån dramaturgiska principer, de har en given struktur, poäng och vinkel. Nyheter är berättelser om verkligheten. Det gör journalisten till berättare.

I narrativ teori, läran om berättarteknik, finns en distinktion mellan två berättelsedimensioner: innehåll och form.

Innehåll avser berättelsens handling, eller intrig, och inkluderar miljöer och aktörer. Det är ett urval av uppgifter. Form är berättelsens struktur, den logik och de dramaturgiska grepp som används för att forma och samordna intrigen. Formen är en journalistisk och redaktionell bearbetning av innehållet.

Tillsammans är innehåll och form grundläggande i de flesta typer av berättelser. En del medieforskare hävdar att bilden av verkligheten har mer att göra med form än innehåll. Ett bidrag till detta är troligtvis bildjournalistiken, men även rubriker och språkbruk.

Berättelsens, eller nyhetsartikelns, främsta uttrycksmedel är förstås språket, både i ord och bild. Trots ett komplicerat innehåll måste språket vara lättillgängligt och följa traditioner som publiken vant sig vid, men samtidigt får det inte bli torrt och livlöst. I konkurrensen på mediemarknaden finns en del dramaturgiska grepp att ta till då man vill fånga publiken. Exempel på det är värdeladdade ord, metaforer och upprepningar.

EN INTRIG ÄR CENTRAL i berättelsen, och intrigen är traditionellt skapad av människors egenskaper och agerande. Huvudpersonerna ges stereotypa karaktärsdrag som är lätta för mediepubliken att placera i olika fack; den onde och den gode, förövaren, offret, överheten och den förtryckte.

En stereotyp definieras som en förenklad bild av en person, institution eller händelse som visserligen är ofullständig men användbar för att underlätta för publiken.

Vidare används konfliktvinkling i berättelsen. Motsättningar mellan personer och organisationer förstärks och förstoras. Konflikten är dessutom ofta förknippad med någon form av hot, fara eller kris –för den enskilde, för en grupp eller för hela samhället.

Dramaturgi i Expressen
Expressen
040215

MÖRDAREN.
"Barnflickan" är offret. Hon beskrivs som passiv, oskuldsfull, hjälplös. Fokus på utseende; osminkad, prydlig, välklädd.

PASTORN.
Framstår som skurken; maktgalen, manipulerande, intensiv, lömsk.

KRISTI BRUD.
Beskrivs som förföraren; karismatisk, mystisk, dominant. Förstärks av fokusering på utseende; långa naglar, rockstjärnelik, utslaget hår.

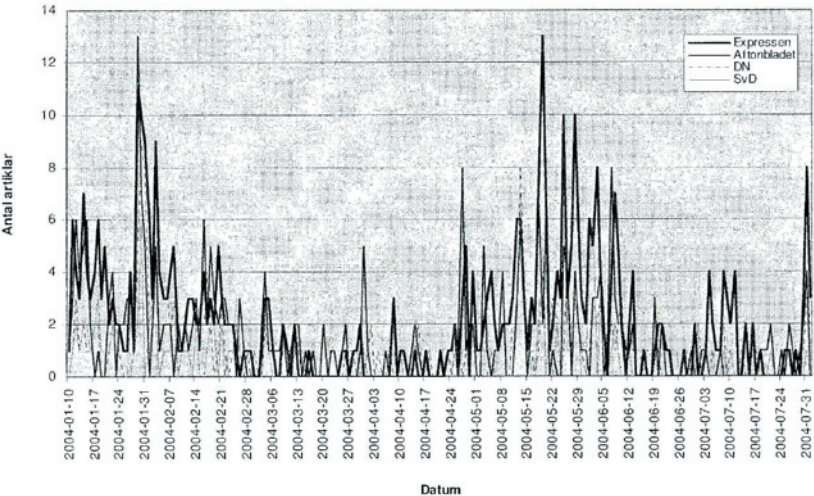

Expressens rapportering följde en välarbetad dramaturgi. Huvudpersonerna tillskrevs tydliga karaktärsdrag och var varandras motsatser. "Rollnamnen" förstärker känslan av fiktion.

Källa: Helene Norman:
Religionen som medieberättelse

Anna von Wachenfeldt

Figur 1. Diagram över antalet artiklar per datum och tidning

Expressen skriver dubbelt så mycket som DN

Sett från antalet artiklar som skrevs om Knutby går det att utläsa att de viktigaste händelserna/faserna är:

1. Mordet, barnflickans erkännande, polisförhör och häktning, 10/1 – 22/1.
2. Pastorn grips, 28/1 – 8/2.
3. Församlingen vänder pastorn ryggen, 13/2 – 22/2.
4. Sex- och pengaskandaler uppdagas, 25/4 – 8/5.
5. Rättegången, 12/5 – 15/6.
6. Domen faller, 30/7.

Här framgår att Expressen och DN skiljer sig mycket åt i rapporteringen och att DN når ungefär halvvägs upp i Expressens toppar. Endast under första rättegångsveckan publicerar DN fler artiklar än Expressen.

Källa: Helene Norman
Religionen som medieberättelse

"Man är lite färförnäm på Dagens Nyheter"

Jan Wifstrand
är idag VD för
nyhetstjänsten
Rapidus.
FOTO Marcus
Pettersson

Som chefredaktör och ansvarig utgivare på Dagens Nyheter var det Jan Wifstrand som var ansvarig för hur rapporteringen skulle se ut.

Till en början publicerades nästan bara artiklar som handlade om själva mordet och polisutredningen. Men den 29 januari, dagen efter att Helge Fossmo häktades, förändrades rapporteringen och artiklarna kom inte längre att bara handla om själva mordet.

– Vi hade en intern diskussion där vi kom fram till att Knutby inte längre bara kunde rapporteras

församlingen och dess medlemmar. En rapportering som många av församlingsmedlemmarna anser sakna både relevans och allmänintresse.

Jan Wifstrand håller med om att kanske inte allt som skrevs hade relevans för de brottsliga skeendena, men fenomenet i sig var tillräckligt intressant för att skildra, och att det också ligger i allmänhetens intresse.

Han menar att det visst är relevant att granska när det är grova brott begångna under mystiska religiösa förtecken, och att man måste se på vad det är för klimat som råder där något sådant kan hända. Vissa saker är han dock mer skeptisk till än andra.

– Alla dessa människor som kallar sig för experter på sekter och experter på konstiga betenden. Jag är inte hundra procent på att alla de verkligen är experter. Men det gällde ju att få tag på människor som kunde underbygga synpunkter på vad som hände.

EN ANNAN ANLEDNING till varför det måste granskas anser Jan Wifstrand är det sätt som pastorerna styrde församlingen. Han menar att det handlar om "andligt svineri", och att det är märkligt hur man i guds namn och religiositet kan åstadkomma så mycket skada och skräck som man gjorde i Knutby.

– Jag tycker att det är försvarbart att säga att medier också tar sitt ansvar genom att berätta så att det här inte kan fortsätta. Och när det gäller skeenden som är så pass omfattande och religiöst

"Det är en personlig avvägning. Skada kontra intresse"

som enskilda nyhetsartiklar om enskilda händelser, för det var så uppenbart att det som hände var en produkt av ett sjukt samhälle i samhället.

Att man inte tog beslutet tidigare säger Jan Wifstrand berodde på en kombination av två saker. Dels att man inte från början förstod vidden av historien, hur förgrenad den var, och dels för vad Jan Wifstrand kallar för ett "Dagens Nyhetersyndrom".

– Man är lite uppnäst och färförnäm mot "trashy stories" på Dagens Nyheter. En tendens som jag ville motverka. Min syn var att här man stora nyhets-skeden som inte handlar om så fina saker, så måste också landets ledande tidning rapportera om det.

Detta beslut ledde till att man på två dagar publicerade lika många artiklar som man hade gjort under de föregående två och en halv veckorna, och att rapporteringen nu mer och mer handlade om

märkliga ligger det absolut i allmänhetens intresse.

EN AV DE SAKER man från församlingens håll har kritiserat media för, var att man tycker att reportrarna som var där hade för dålig koll på församlingen och på kristendom generellt, en kritik som Jan Wifstrand starkt motsätter sig.

– Detta är ju inte kristendom. Detta är en liten avart av en gudstro som använts på ett kriminellt och svindlarmässigt sätt. Jag menar att många av våra reportrar satte sig in väl i pingströrelsens värderingar och allmänna filosofi. Men de var också noga med att påpeka att det där var ett väldigt speciellt utskott av den verksamheten.

DET HAR OCKSÅ RIKTATS kritik mot media, både från församlingen och från övriga bybor om att att rapporteringen har dragit Knutbys namn i smutsen. Jan Wifstrand håller med om att, visst har "varumärket" Knutby skadats, och visst har media medverkat till detta, men han hävdar samtidigt att just Dagens Nyheters rapportering har skadat relativt lite då de inte är en viktig tidning på orten. Då är det värre med en häftig Aftonbladetlöpsedel.

Jan Wifstrand anser dock att med ansvaret att berätta om händelserna i Knutby kommer också ett ansvar för de inblandade. Därför är det en noga avvägning innan man i sådana här situationer publicerar namn.

Han menar att ett av de stora problemen med majoriteten av svenska tidningar är att när man namnpublicerar behandlar man offer sämre än gärningsmän eller misstänkta. I kvällspressen publicerade man namn och bild på den mördade Alexandra Fossmo redan dagen efter mordet. Samtidigt publicerade man inte namnet på "barnflickan" Sara Svensson förrän i maj, trots att hon erkände redan två dagar efter händelserna.

Han menar att en del personer helt enkelt får acceptera att deras publicitet skadas när tidningen väljer att publicera.

– Att exempelvis Helge Fossmo integritet skadas får vi ta. För det är ett faktum att den skadas. Men det är en personlig avvägning. Skada kontra intresse.

Ansvaret för de inblandade får i ett sånt här sammanhang heller inte gå för långt.

Jan Wifstrand anser att journalister har en förmåga att upphöja personer som är knäppa eller har ett svart förflutet, och att man fascinerats av personer som då inte förtjänar det utrymme de får. Och en del kritik från församlingen och framför allt från Åsa Waldau om att bevakningen gått över gränsen håller han inte med om.

– Är det någon som inte ska klaga över mediebehandlingen så är det Åsa Waldau. Hon lyckades ju domptera medier till att gå hennes ärenden. Jag tycker att det är motbjudande. Och hon har ju blivit kändis av detta.

Jan Wifstrand ställer sig också kritisk till det sätt som bland annat TV4 och kvällspressen den senaste tiden låtit församlingen och Åsa Waldau komma till tals.

– Man gör det utan ansvarsfull kritik och utan ansvarsfull hållning. Vi talar om andliga svindlare och det är jättefarligt.

Marcus Pettersson

"Jag tror inte DN har skadat Knutby"

Lasse Wierup, reporter på DN, tycker att förhållandena i Knutby var viktiga att granska.

– Man måste förklara den kulturen där sånt här händer. För det begicks väldigt grova brott i en miljö där man inte förväntar sig att det ska hända.

Lasse Wierup kom till Knutby i samband med att man på Dagens Nyheter valde att inte bara skildra polisutredningen.

Man hade fått upp ögonen för att det var mer än bara ett mord och man bestämde sig för att titta närmare på Knutby och församlingen. I en av Lasse Wierups första artiklar, med rubriken "Pastor "charmerande men auktoritärt hotfull"" beskrivs Helge Fossmo och församlingen i olika citat och åsikter. "Han ville bli ledare", "får han inte sin vilja igenom får han nåt mörkt i synen", "de blev rädda för den här mannen" och "man fick en obehaglig känsla".

Varvat med citaten finns en kort historik om Helge Fossmos väg från sitt första engagemang inom pingstkyrkan till Knutby Filadelfia och vad som hände där. Att texten skulle vara spekulativ håller Lasse Wierup inte med om.

– Om allt som sas var sant kan man inte veta, men det är sant att jag pratade med hade dessa åsikter. Men man måste nog hålla igen en del. Det är svårt att lita på personers omdömen, folk förstärker och övertolkar minnen. Men det fanns en ganska samstämd attityd om att Helge var otäck.

Alla personerna bakom citaten är anonyma och istället för namn står det en person på orten, en dåvarande medlem, en kvinna eller en av ortsborna, eftersom han inte vill hänga ut någon.

– Det är klart att trovärdigheten kan bli ifrågasatt. Men man vill ju skydda de inblandade. Samtidigt var det inget av det jag skrev som sen inte visade sig vara sant. Att de var som en sekt, att man var strategisk och utan sympati. Den bild som gavs om församlingen och människorna bekräftades senare av polisutredningen.

Församlingsmedlemmar i Knutby anser att mycket av det som skrevs

ej var relevant och att det i många artiklar fanns delar som inte alls var sanna. Många av medlemmarna känner sig kränkta, och anser att mediabevakningen har skadat både byn och församlingen.

Men Lasse Wierup anser att det är fel att lägga skulden på media.

– Jag tror inte vi har gjort så mycket skada i relation till att det skedde ett mord och ett mordförsök där. Det är främst brottet som skadar, inte bevakningen. Den skada som mordet gjort för anhöriga och vänner går inte att reparera, men det gör skadan efter bevakningen. Och det är viktigt att granska när något sådant händer i denna miljö.

Apropå församlingens kritik mot journalisters dåliga förkunskaper i kristendom, säger Lasse Wierup att hans kunskaper var okej och att han också efter hand satte sig in mer i församlingen och tron.

– Jag tycker att man bör intressera sig för det man skriver om och försöka förstå. Då spelar det ingen roll vad det handlar om. Men det jag såg i Knutby kändes främmande mot det jag tidigare mött inom kristna grupper. Det förvånade mig, den kyla man hade. Att man först och främst täckte upp för församlingen och Helge och att man var kall till att en släkting eller vän blivit mördad. Men stämningen förändrades en del efter att Helge gripits.

STAFFAN KIHLESTRÖM var en annan av de DN-reportrar som skrev om Knutby. Under bevakningen var han aldrig själv i Knutby, utan skrev mestadels om mordet, gripandet av Helge Fossmo, förhören och senare om rätttegången. Han håller med om att stämningen i församlingen förändrades efter att det kommit fram att Helge varit otrogen.

– Jag var i kontakt med församlingen och pastorerna i och med att jag skrev om mordet. Från början var det en hätsk stämning i församlingen. Man det vände i och med att de tog avstånd från Helge. Efter det så nästan gullade man med media.

Marcus Pettersson

"Församlingen borde mer öppna mot journ

Niclas Rislund på Expressen är en av de som skrivit mest om Knutby och därmed varit med och skapat mediebilden. Han är också den journalist Knutby Filadelfia haft flest åsikter om. De säger att han trängt sig på, skrivit osanningar och gjort sig skyldig till olaga intrång. Men Niclas Rislund tycker inte att det finns fog för kritiken.

– Jag gjorde mitt jobb.

Under de sex första månaderna efter mordet skrev Niclas Rislund runt 70 artiklar om Knutby för Expressen. Rapporteringen rörde delvis mordutredningen men framför allt personerna i församlingen.

De själva hävdar att flera artiklar uppenbart saknade relevans för mordutredningen.

– Det är naturligt att frågan kommer upp, om brottet har samband med miljön det inträffat i. Man söker olika slags förklaringar till det som hänt. Det är relevant i allra högsta grad.

Han ser det som en reporters skyldighet att beskriva hur miljön ser ut där brott begås.

– Det går inte att bara säga att en pastor fick sin barnflicka att mörda frun. Sen kan man förstås diskutera enskilda artiklar och bilder i efterhand.

KVÄLLSPRESSEN ÄR FÖRKNIPPAD med sensationsjournalistik, skvaller och överdrifter men Niclas Rislund anser att uppfattningen är orättvis. Han säger att både Expressen och Aftonbladet skötte bevakningen av Knutby bra.

– Jag tycker att det finns ett omotiverat kvällstidningshat. På något sätt är det legitimt att skälla på oss. Men Expressen är inte samma produkt som DN. Den kommer senare på dagen när de flesta redan läst morgontidningen, och då är det nödvändigt att ta nyhetshändelser ett steg till och erbjuda mer fördjupning.

Dessutom börjar tidningen varje ny dag med noll sålda ex, då måste man ha attraktiva och läsvärda artiklar. Löpsedeln är avgörande.

Niclas Rislund medger att även om fakta är oerhört viktigt att kontrollera, kan tidsbrist ibland förklara "falska uppgifter".

– Man har inte alltid all information man behöver när man skriver men då får man rätta felaktigheter i efterhand. När det handlar om utredningen hänger mycket på polisens uppgifter och ibland kan man förstås konstatera dagen efter att de inte stämde.

FÖRSAMLINGEN I KNUTBY har haft åsikter kring Niclas Rislunds journalistiska metoder. Bland annat har de anklagat honom för att ha utgivit sig för att vara anhörig på Akademiska sjukhuset i Uppsala där skottskadade Da-

niel Linde vårdades. Med en blomsterbukett ska han försökt bryta sig in hos Daniel tillsammans med en fotograf innan de anhöriga stoppade dem.

"Mycket traumatiskt, det tog år för Daniel att komma över det" beskriver Knutby Filadelfias pastor Peter Gembäck händelsen.

– Det där är en allvarlig missuppfattning, säger Niclas Rislund. Jag presenterade mig som journalist, lämnade blommorna och ett visitkort och åkte därifrån. Det är befängt att tro att vi bröt oss in hos Daniel.

Dagen efter publicerade Expressen ändå en artikel som inleds med "Från sjuksängen berättar den skottskadade 30-åringen om mordnatten" som verkar vara en intervju med Daniel Linde trots att Niclas Rislund som skrev artikeln, inte pratat med honom.

– Det var indirekta citat, anhörigas berättelser.

Först efter tredje citatet framgår detta. Artikeln avslutas med ännu en indikation på att Niclas Rislund intervjuat Daniel. "Jag känner mig starkare än någonsin, säger han". Men Niclas Rislund säger att metoden

"Det finns ett omotiverat kvällstidningshat"

med indirekta citat är vanlig och att han inte haft som avsikt att lura läsare.

Ett annat omdiskuterat exempel är en artikel där Niclas Rislund skrev att den mördade Alexandra Fossmo inte bara skjutits utan "praktiskt taget fått halsen avskuren", vilket är falskt. En kriminalinspektör vid Uppsalapolisen säger sig ha dementerat uppgifterna redan i förväg, men ord står mot ord.

– Det fanns uppgifter i utredningen om det här. Expressen publicerar inte något som dementeras, säger Niclas Rislund.

BEVAKNINGEN I Knutby beskriver han som en av de roligaste och största under sin femåriga tid på Expressen.

Jämfört med jobbet under exempelvis tsunamikatastrofen 2004, där rapporteringen nästan uteslutande var tragisk, är Knutby en mångsidig historia som hela tiden växer. Niclas Rislund förklarar:

varit alister"

ovan Expressen 040114
nedan Expressen 040131

– Vissa inblandade har intresse att dölja sanningen och det sker hela tiden en utveckling i historien, nya detaljer blir kända. Det gör att man kan ha samma story på löpet två och en halv månader i rad. Det är inte många nyhetshändelser som får så långvarigt intresse.

Ur ett reporterperspektiv säger han att Knutby är fantastiskt. Samtidigt har han förståelse för att människor som lever i det, de inblandade, uppfattat journalisterna som besvärliga.

– Men det fruktansvärda är ju det som hänt, mordet, inte att vi skriver om det.

I församlingen tyckte man att journalister trängde sig på. Men så ser inte Niclas Rislund på saken.

– Hade jag blivit utsatt för ett brott skulle jag föredra att bli kontaktad hellre än att bli omskriven utan att få säga min åsikt. Jag tränger mig inte på människor, jag erbjuder dem att prata. Och i regel är det alltid rätt.

Han tycker att just *det* är att visa hänsyn för inblandade och ta ansvar för konsekvenserna av det som skrivs.

PRESSETISKA ÖVERVÄGANDEN och diskussioner om eventuella effekter av publiceringar säger han sker dagligen ute på redaktionerna. Och det är inte alltid man har samma uppfattningar.

– Man får pröva sig fram. Pressetik är ett ramverk att hålla sig inom och det förutsätter en levande diskussion.

Niclas Rislund avfärdar kritiken om att journalisters okunskaper i religion och särskilt kristendom snedvridit mediebilderna av Knutby Filadelfia. Han hade själv dålig inblick när han började bevakningen av dem.

– Som allmänreporter kan man omöjligt ha speci-

Sanning, hänsyn eller både och?

Inom svensk press finns överenskommelser som reglerar vad som kan publiceras, exempelvis i samband med rapportering om brott. Publicitetsreglerna lyder som följer:

Ge korrekta nyheter
Var generös med bemötande
Respektera den personliga integriteten
Var varsam med bilder
Hör båda sidor
Var försiktig med namn

I dessa sex regler ställs framför allt två värden mot varandra; sanning och hänsyn. Sanning och hänsyn är värdemässiga utgångspunkter som ibland bryter mot varandra. Den ena sätter hänsynen till den omskrivna främst och detta får sättas åt sidan först när starka skäl finns. Den andra ser sanningen som ett egenvärde, vilket i princip alltid motiverar publicering.

Konsekvensneutralitet utgår från det senare perspektivet och har förespråkats av journalisten Erik Fichtelius, känd från bland annat SVT. Det innebär att om något är sant och relevant ska det berättas utan hänsyn till konsekvenserna. Här har journalisten endast ett jobb att göra: informera. Om man funderar över konsekvenserna och tar hänsyn till dessa kommer det på sikt att urholka förtroendet för journalistiken.

Kort och gott: *Jag vet att det jag publicerar kan få konsekvenser men jag bryr mig inte.*

Synsättet, som hyllas av många journalister, är emellertid inte oproblematiskt. Sanning är svårdefinerat då en historia ofta innehåller en konflikt som innebär åtminstone två olika "sanningar". Det gör sanningen subjektiv. Och inte minst relevans är en tolkningsfråga.

Konsekvensneutralitet riskerar dessutom inskränka den personliga integriteten.

IDÉN OM KONSEKVENSNUTRALITET vinner terräng när det kommersiella klimatet hårdnar för aktörerna på mediemarknaden.

Men i intervjustudier gjorda med journalister och redaktörer inom kvällspress (motsvarande) i flera europeiska länder visar det sig att deras syn på sin uppgift som journalister ligger nära det klassiska journalistiska idealet: Att tjäna medborgarna, utgå från allmänintresset och värna om den personliga integriteten hos dem man bevakar.

Men också i detta ideal finns utrymme för tolkning. Att tjäna medborgarna kan vara att ge dem "vad de vill ha", allmänintresse är detsamma som hög lösnummerförsäljning och att värna om den personliga integriteten hos dem man bevakar innebär att ibland inte publicera allt man vet.

Medieforskning visar att den pressetiska diskussionen är levande inom kvällspressen men att slutsatserna om vad som är god och etisk journalistik skiljer sig från det synsätt som dominerar inom övriga medier.

Anna von Wachenfeldt

ella förkunskaper i allt man bevakar.

– Jag har aldrig varit med i någon kristen församling och visste lite om det från början. I Knutby kan man inte förvänta sig något annat. Kanske hade en simklubb reagerat likadant om man nu skulle bevaka deras miljö.

Han tycker heller inte att Knutby Filadelfia gjorde jobbet enklare för honom.

– Man kan önska att de varit öppnare och bjudit in oss journalister mer. Kanske hade de då varit mer nöjda med det som skrevs.

Anna von Wachenfeldt

"Journalisterna har solkat ned kristendomen"

Inom Knutby Filadelfia uppfattas de kristna medierna som de som varit mest dömande och kritiska mot dem i sin bevakning, och i synnerhet kristna Världen idag.

Tidningen har PO-anmälts två gånger av församlingen – men friats.

– Jag vet inte om vi varit mer kritiska än andra, men vår kritik tar nog hårdare. Vi vet ju vad vi skriver om, säger chefredaktör Ruben Agnarsson.

Och detta, enligt honom, till skillnad från många andra tidningar.

– Knutby har behandlats väldigt cyniskt och journalister har gottat sig i gud, sex och mord. De har varit kritiska men haft fel motiv. Vi försöker skriva sanningen. Eftersom vi har större kunskap än andra har vi också mer ansvar.

Ruben Agnarsson tycker att journalister överlag gjort ett dåligt jobb i bevakningen av Knutby, och anser att mediebilden är präglad av okunskap, fördomar och i vissa fall också illvilja mot kristendomen.

– Gud har blivit en "icke-fråga" i media. Ända sedan 60-talet har krafter i journalistkåren velat göra upp

med kyrkan, så säkerligen finns journalister som använt Knutbyhistorien för att solka ned i kristendomen.

RÖSTER I KNUTBY Filadelfia anklagar Världen idag för att de på inga grunder utpekade Åsa Waldau som Helge Fossmos medbrottsling. De har medvetet inte gett några intervjuer.

Världen idag har skrivit mycket om församlingens ledarskap och hållit linjen att Åsa Waldau är den som styr gruppen. Men Ruben Agnarsson tillbakavisar mordanklagelser.

– Åsa Waldau skapade Knutby. Utan henne hade Helge Fossmo inte kunnat agera. Det har vi varit konsekventa i, men det är väl inte att anklaga någon för mord.

VÄRLDEN IDAG HAR SIN redaktion i Uppsala och startade 2002. Relationen till Knutby Filadelfia var på glid redan före mordet. Man hade fått indikationer på ett levnadssätt och ledarskap som varit emot den kristna läran och sommaren 2003 tilläts församlingen inte längre annonsera i tidningen.

När mordet drabbade Knutby ett halvår senare beslöt man sig att närmre undersöka församlingen.

Mediebilden bekräftade delvis ryktena från innan. Redaktionen beställde förundersökningen och alla polisförhör och fick också kontakt med avhoppare. Dessa källor förstärkte uppfattningen om församlingen.

– Det finns flera anmärkningsvärda bitar i historien. Förhören med medlemmarna tyder på att många udda relationer finns i församlingen.

Ruben Agnarsson säger att det i förhören framgår att flera sovit över hos varandra och haft "utom-äktenskapliga" träffar.

– Det vimlar av antydningar om att de inte levt ett kristet liv. De använder sig av porrfilm och sprit och accepterar inte äktenskapslöften.

– Dessutom har de inte tagit konsekvenser av händelserna eftersom de behållit Åsa Waldaus ledarskap.

DET HAR NU varit tyst om Knutby en tid på Världen idag. Men Ruben Agnarsson skulle inte tveka att låta publicera fler artiklar om utredningen eller församlingen om något nytt kom fram.

Däremot tycker han inte att det finns fog för den uppmärksamhet Knutby får av kvällspressen.

– Det är ren cynism från tidningarnas håll. Åsa Waldaus behov av bekräftelse håller historien vid liv.

"Gud har blivit en "icke-fråga" i media"

Anna von Wachenfeldt

Pingstkyrkans starke man

"Begrepp har blivit svåra att använda på gudstjänsterna"

Pastor Sten-Gunnar Hedin befarar att kristendomen i Sverige kan tagit skada.

FOTO Marcus Pettersson

Som föreståndare och talesman för Pingst, Sveriges pingstförsamlingars riksorgan, blev Sten-Gunnar Hedin snabbt den medierna vände sig till med frågor om Knutby Filadelfia.

Kunde församlingens trosuppfattning och uppbyggnad ligga till grund för händelserna? Hade det kunnat hända i en annan pingstförsamling? Var Knutby Filadelfia en sekt?

– Ja, jag anser att församlingen i Knutby nu och då är en sekt. Och det som hände där kan inte hända var som helst. Det som byggts upp där är ett dominant ledarskap utan ödmjukhet och självdistans, och det har inget med Pingst att göra.

Det var dels på grund av detta som Pingst redan före händelserna i januari 2004 ville få till ett möte med församlingen. Man hade fått indikationer på ett anorlunda ledarskap, och man hade hört ryktats om tvångsgifte och om Åsa Waldaus gudomliga uppdrag att upplösa äktenskap.

Man hörde också ryktas om församlingens syn på jämställdhet, där de har en gammaldags och patriarkal inställning som är ovanlig inom pingströrelsen.

Ett annat problem var att Knutby Filadelfia hade slutat delta i mötena som Pingst har mellan de olika församlingarna, och detta ville man ta upp med ledningen. Mötet var inbokad till den 12 januari, men mordet två dagar innan kom i vägen och mötet ställdes in. Istället blev församlingen utsatt för medias granskning och mediebilden bekräftade de rykten

man hört.

Därför var det viktigt för Sten-Gunnar Hedin att snabbt ta avstånd från församlingens trosuppfattningar som cirkulerade i media.

– Jag blev intervjuad, och sa att om Kristi brudläran som det pratades om fanns i Knutby så är det inte en kristen församling. Jag gjorde det inte för min egen skull, utan för de 90 000 pingstvännar som dagen efter skulle gå och möta sina arbetskamrater, och för de 900 Knutbybor som inte var med i församlingen.

MYCKET AV SPRÅKBRUKET och symbolerna i Knutby Filadelfia är de samma som i den kristna kyrkans tradition, därför anser Sten Gunnar Hedin att det var väldigt viktigt att klargöra att detta var något annat än den kristna kyrkan.

Trots ett tidigt avståndstagande från Knutbyförsamlingen säger Sten-Gunnar Hedin att mediebevakningen gjorde att vissa begrepp blivit svåra att använda i gudstjänster inom både Pingst och Svenska kyrkan. Både brudsymboliken och "att gå hem" är saker som exploaterats i media, och därmed enligt honom fått fel innebörd.

– Att gå hem till gud handlar om de kristnas längtan till sitt hem hos gud, och bygger på ett bibelord där Jesus sa "när jag går bort går jag för att bereda er rum. Men var inte oroliga, jag ska komma och hämta er till mig". Men nu har uttrycket missbrukats i medierna så mycket att det kräver förklaringar när man brukar det. Sånger och psalmer om hemlandet har också blivit svåra att använda.

Sten-Gunnar Hedin menar att mediebevakningen

ovan Expressen 040129
nedan Expressen 040129

av Knutby och församlingen överlag var bra, även om det var vissa saker som säkert inte stämde med hur det egentligen var. Personligen tyckte han inte alltid att det var kul att vara "pingstpastor" när han såg tidningslöpen eller hörde experter uttala sig.

– Knutby var en pingstförsamling så självklart blev även vi granskade, vi kände oss utflängda och orättvist behandlade.

Men han menar också att han själv var med och skapade den negativa bild som Knutby fick i medierna, på grund av att han så tydligt visat sitt och pingstkyrkans avståndstagande.

SAMTIDIGT TYCKER HAN att vissa saker borde ha utträtts mer i media.

Till exempel tycker han att journalister borde ha grävt mer i läran och etiken i Knutby Filadelfia. Att det finns flera saker i polisrapporten som borde kommit fram. Han tycker också det är konstigt att man inte granskat Åsa Waldau mer än

man gjort.

– Delvis kan jag förstå det, det var ju hennes system som blev mördad, men jag är ändå förvånad att hon lämnats så mycket i fred. Hon fick ju diktera villkoren för media, och fick bestämma helt när, hur och varför hon skulle göra uttalanden och när hon ville bli fotograferad. Samma sätt har hon i sitt ledarskap i församlingen och det sättet fanns där även innan tragedin. Och det var den typen av ledarskap vi inom Pingst tog avstånd från.

TVÅ VECKOR EFTER mordet på Alexandra Fossmo och i samband med att Helge Fossmo häktades, kallade Sten-Gunnar Hedin och Pingst medlemmarna i Knutbyförsamlingen till ett nytt möte.

På grund av allt som hänt ställde man vissa krav på församlingen för att de skulle få fortsätta vara en del av pingströrelsen. Man krävde att Knutby Filadelfia åter skulle börja delta vid mötena mellan de olika pingstförsamlingarna, att församlingens trostolkningar skulle bli öppna för representanter inom Pingst samt att pastorerna omedelbart skulle avgå.

De presenterade även några alternativ till en ny ledning, men Knutby Filadelfia backade.

– Medlemmarna röstade om de skulle behålla

det ledarskapet som var. De sa att det var hundra procent enighet i att pastorerna skulle sitta kvar. Ett sådant resultat blir det bara i diktaturer. Jag tycker att Åsa borde flytta, om så bara för att bevisa att jag har fel i att det är hon som dominerar.

MEN DÅ FÖRSAMLINGEN inte godkände kraven de givits uteslöts de ur pingstkyrkan och förlorade samtidigt sin vigselrätt.

Sten-Gunnar Hedin menar är detta var det enda sätt för Pingst att visa sitt avståndstagande. Samtidigt säger han att det också inneburit att han var med och isolerade församlingen, vilket han ser faror i.

– Det fanns en uppenbar risk med att ta avstånd. Att de blir trängda, och vad händer då med slutenheten? Men vi är 485 pingstförsamlingar i Sverige och det var viktigt för oss att ta inte förknippas med församlingens lära.

TROTS ATT PINGST TOG avstånd från händelserna hade man, vilket man beförde, redan skadats av det som skrevs om Pingst i medierna.

En Temoundersökning från mars 2005 visar att svenska folkets förtroende för pingströrelsen minskat med 35 procent efter mordet i Knutby och den efterföljande medierapporteringen.

Sten-Gunnar Hedin tror att rapporteringen även kan leda till en utbredd religionsfobi.

– Den kristna kyrkan får alldeles för lite utrymme i media och uppmärksammas bara när en skandal inträffar. Aldrig en positiv rad. Det kan tyvärr leda till att människor blir uppskrämda av kyrkligheten.

Fotnot: Temo är ett svenskt företag som ingår i Synovatekoncernen och sysslar med opinions- och marknadsundersökningar.

Marcus Pettersson

EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA

MELLAN MEDIA OCH FILADELFIA

***Skulden, skammen
och stoltheten***

Media splittrade

KNUTBY SKOLA ÄR ett kommunalt låg- och mellanstadium med runt 200 elever och 25 lärare och elevassistenter.

Vid tiden av händelserna 2004 var en tredjedel av personalen, åtta av 27, medlemmar i Knutby Filadelfia.

Kritik mot detta, framförallt från föräldrar utanför församlingen, förekom.

De hävdade att detta var en allt för stor del av personalen och att det kunde påverka undervisningen.

ovan Aftonbladet 040309
nedan Expressen 040309

"Det blev vi mot dom"

Sofi Lundwall var en av de föräldrar som snabbt fick rycka in och vikariera som lärare på Knutby skola med start på måndagen efter mordet. Sedan blev hon kvar där.

Hon anser att man gjorde en lämplig bedömning när de flesta ur församlingen fick lämna sina uppdrag på skolan.

– Det är inte hälsosamt att en så pass homogen grupp jobbar på samma arbetsplats.

Sofi Lundwall hade varit lärare på skolan tidigare och hennes barn gick där vid tiden för händelserna 2004. Den skola hon jobbade på då var på väg att läggas ned, så därför tog Sofi chansen att byta arbetsplats.

– Alla var i chocktillstånd, minns Sofi. Eleverna blev ju så påverkade av det här på olika sätt. Allt ifrån att det var ens egen mamma som dött, ens moster eller släkting, till det att man blev drabbad för att det var ens lärare, eller mamman till någon i ens vänskapskrets. Alla känner alla här.

Situationen var svårhanterlig, de första veckorna verkade ingen veta mer än någon annan.

– Vi hade ett möte här på skolan och vi sa till barnen att "ni kan vara helt lugna, för den som har gjort det här finns åtminstone inte kvar i Knutby". Och så visade det sig ju, att han som några månader senare blev dömd för det satt ju på samma möte. Det var mycket av sådana här förtroendekriser, vem kan man lita på, och eftersom problemet bottnade i församlingen, där mordet skedde, blev det snabbt ett "vi" mot "dom".

MEDIA MENAR HON var med och spädde på motsättningarna mellan de som var med i församlingen och de som inte var det.

– Vi blev väldigt styrda av det som skrevs i medierna. Man slukade ju allt som skrevs och visades på tv för att försöka förstå vad som hänt.

Hon tycker att delar av mediebilden stämde överens med hur hon kände församlingen innan, medan andra bitar var överdrivna eller lögn.

– Många åsikter som kom fram i media var subjektiva, för det finns så många sätt att se på saker. Jag som inte är religiös kan tycka att något är helt utanför sunt förnuft, medan det är helt naturligt för andra som är troende och med i församlingen.

En del uppgifter fick direkta effekter i skolan.

– Mycket var man ju osäker på om det verkligen

Sofi Lundwall och Anette Wallin är lärare på Knutby skola. Deras

stämde, och är det fortfarande. Som det här med lydnadsbegreppet. Även om vi inte visste om det var sant satte vi in ett demokratitema i skolan som en reaktion på det. I skolan ska man lära ut ifrågasättande och barnen ska få uttrycka sina åsikter och också respektera varandras.

SOFI LUNDWALL TYCKER ATT media hjälpt henne både privat och i jobbet, och spelat en stor roll för alla Knutbybor, på gott och ont.

– Media har drivit på utvecklingen och omorganiseringen på skolan. En nystart har tvingats fram och det är bra.

– Men sen gäller det att ha lite sunt förnuft också. Det måste ju spetsas till lite i medierna för att man ska kunna sälja lösnummer. Kvällsjournalistiken var bedräglig, som när de nappade på det här med "sexsekt".

Skriverierna i media fick Sofi Lundwall att konfrontera flera av sina kolleger under våren 2004.

– För mig var det en hederssak. Jag ställde frågor om allt jag tyckte påverkade mig eller barnen i min klass. Hur kunde det här hända? Varför såg ni ingenting? Stämmer det här ryktet? Sen om svaret var sant eller svävande eller inte sant alls spelade mindre roll. För jag ville bevisa att jag bryr mig och vill ha svar.

DET VAR ETT TUNGT jobb att jobba på skolan i Knutby under våren 2004. Från föräldrars håll blev det väldigt oroligt. En del ville inte skicka sina barn till skolan om det var församlingsmedlemmar i klassrummet.

Detta samtidigt som media tryckte på.

– Vi försökte ju bara isolera oss från massmedia i början. Vi hade barn i klasserna som fick smyga ut ur sina hus för att komma hit, de blandade ihop journalister med terrorister. För de flesta var media något hemskt och elakt.

Knutby skola

Åsikter går isär när det gäller Knutby Filadelfia. FOTO Marcus Pettersson

Men barnens åsikter om media gick isär.

– Det fanns också de som tyckte det var jättekul och sprang runt bland fotograferna på skolgården och skulle rocka rockring och vara med i TV. Som att vägen utstakades att bli fotomodell.

NÄR MERPARTEN AV församlingsmedlemmarna en efter en lämnade Knutby skola eller byttes ut förvärrades stämningarna under en period. Sofi berättar att många barn blev förvirrade.

– Det blev väldigt mycket glirningar och oförstånd, som att man är dum i huvudet bara för att man tror på Gud, och "jävla kristi brudunge" och så vidare. Det fick vi jobba mycket med, att alla ska få tro och tycka vad man vill.

Hon inser också att avgångarna tog hårt på församlingen.

– Eftersom en så stor del av personalen var med där så kände de sig väldigt trygga på skolan, väldigt sedda och stora, de blev ju liksom "stjärngänget". Och sen från ena dagen till den andra var de helt bortkopplade. Det blev en svår period för alla.

Hon tycker dock att bilden av avgångarna bör nyanseras.

– Delvis kan man nog säga att det var för att de var med i församlingen som de fick gå, men vissa av assistenttjänsterna gick ju ut då, och någon lärare var inte behörig. Men sen kan man se på det och tänka att "oj, konstigt att jobben tog slut just den våren, och att alla som slutade var med i församlingen"... Det hade kun-nats skötas snyggare.

SOFI SJÄLV HAR GODA erfarenheter av skolpersonalen som var medlemmar i församlingen. Hon beskriver dem som eldsjälar.

– Som generell grupp är de väldigt engagerade människor och i skolan tog de på sig massvis med jobb och ordnade aktiviteter, som skolkören. Och det var ju jättekul. Sen finns det ju elaka tungor som säger att det är ett sätt att missionera.

Anna von Wachenfeldt

"Vi betraktades som skadliga för barnen"

"Nu kommer de från Soc och ska granska oss och det är ditt fel!"

Det var vad Anette Wallin fick höra av en kollega när hon kom tillbaka till Knutby skola en vecka efter mordet. En tredjedel av skolans personal var vid det här tillfället medlemmar i församlingen.

När terminen slutade var hon ensam församlingsmedlem i lärarkollegiet.

– En utrensning, säger Anette Wallin, lärare och medlem i Knutby Filadelfia.

Minnesbilden från de första veckorna är svag. Upplevelsen idag är att stämningen på skolan var mycket spänd. I klassrummen rådde total förvirring och detta samtidigt som det på skolgården häckade fotografer och journalister i hopp om att fånga en bild av kaoset.

I personalrummet var det mycket som var anorlunda.

– Tänk känslan av att gå in i ett rum med människor – och alla tystnar. Det var mig de pratade om.

Anette Wallin hade vid den här tiden jobbat där i fem år. Men Anette säger att hennes tro aldrig präglat undervisningen, och att hon varit noga med att skilja sin lärarroll från privata övertygelser.

– Jag har undervisat i både evolutionslära och skapelseberättelsen och sagt att en del tycker så här och andra så här. Men jag lämnade ändå över religionskunskapen till en kollega utanför församlingen. Det har varit mycket prat om värdegrund, om vi skulle ha någon annan än den läroplanen har. Men jag har ingen dold agenda när jag är i skolan.

MEN SÅ SKEDDE mordet och med detta medias skrivelser som stärkte motsättningarna mellan församlingsmedlemmarna och övrig skolpersonal.

– Visst tyckte folk här i byn att vi var lite anorlunda innan det också, men jag tror aldrig vi setts som ett hot som vi blev nu. Och det var ju media som gjorde att det blev så.

Anette har svårt att se om det var mordet eller medias bild av dem som var mest avgörande för hur stämningen i Knutby drastiskt förändrades. Sektstämpeln gjorde situationen ohållbar.

Föräldrar till elever fick hoppa in som vikarier i klasserna när församlingsmedlemmar förbjöds vara ensamma med barnen i klassrummen. En lärare, syster till mördade Alexandra, fick över huvudet taget inte komma tillbaka till skolan efter sin sjukskrivning. Några förflyttades eller nekades förlängd anställning.

PERSONAL UR FÖRSAMLING- EN ANMÄLDA FÖR MISSHANDEL

En vecka efter mordet uppdagades en anmälan som gjorts på hösten 2003 om misshandel på två av skolans elever.

En lärare och en elevassistent, båda medlemmar i Knutby Filadelfia, anklagades av en före detta lärare för att bland annat låst in en 11-årig pojke på toaletten och satt sig på honom, och en annan elev ska ha mulats med snö.

Till sitt för-svar sa de att det var direktiv från skolans dåvarande rektor.

Dömdes

Hovrätten dömde dem till villkorlig dom och böter men domen överklagades.

Ärendet är nu på väg upp i Högsta domstol.

LÄRARE FICK RÄTT MOT UPPSALA KOMMUN

Lärarförbundet och Kommunal stämde Uppsala kommun i Arbetsdomstolen (AD) för hanteringen av församlingsmedlemmarna på skolan.

Uppsala Kommun fälldes för religiös diskriminering och har fått betala ut skadestånd. Rättegången och ersättningen för en före detta lärare uppgick till 300 000 kronor.

– Vi betraktades som skadliga för barnen. Det var tydligt att vi inte hade något som helst förtroende, varken från kolleger, rektor eller föräldrar, berättar Anette Wallin.

Misshandelanmälan förstärkte förstås kritiken.

– Nu och då anmäls skolpersonal, det händer överallt. Men allt som rörde Knutby under den här tiden blev extremt uppmärksammat, så timingen var optimal.

MEDAN LÖPSEDLARNA skrek om "Skräckens skola" brakade organisationen i den lilla skolan ihop. Pressuppbådet gjorde skolbarnen både rädda och nyfikna och Anette tror att journalisterna utnyttjade det för att få kommentarer. "Amöbor", säger hon.

Fotograferna gjorde henne också upprörd, det fanns flera barn med skyddad identitet på skolan vid den här tiden som skulle kunnat fara illa av att hamna i tidningen. Vad hon känner till hände det dock inte.

Mediebilden av församlingen hade delat Knutby i två läger och myndigheter kopplades in att granska skolan. Anette minns det som en krävande period. Hon kände sig diskriminerad och sviken av både skolans ledning och av Uppsala kommun, som drivit på församlingsmedlemmarnas avgångar.

När skoldagen var slut hade hon ännu ett kaos att komma hem till.

– Det var svårt att hålla isär det som hände i skolan med situationen i församlingen och sorgen efter Alexandra. Alla var i chock och man fattade inte riktigt vad som hänt. Veckorna innan man insåg att Helge svikit oss alla var horribla. Man var livrädd

för att fler mord skulle ske. Alla misstänkte alla.

För Anette Wallins del krävde situationen en total omvärdering – av allt.

"Jag tänkte: är allt en konspiration?"

– Jag ifrågasatte min tro, undervisningen på skolan, alla vänner i församlingen och till och med mig själv. Det var jättekonstigt att inte lita på någon. Man tänkte hela tiden; är det fler som lurar mig? Är allt en konspiration?

FÖR SIN EGEN DEL fick hon behålla jobbet på skolan men uteslöts ur skolledningen hon ingått i tillsammans med andra lärare och rektorn.

Rektorn, icke församlingsmedlem, tog beslutet.

– Det var många tydliga diskrimineringsärenden vid den här tiden. Det var sorgligt att jag inte hade förtroende från rektorn att stanna i ledningen men jag fick ändå jobba kvar. Jag är inte säker på varför.

SEDAN 2006 HAR Anette Wallin varit mammaledig med två barn, därför har hon inte kunnat följa utvecklingen på skolan från nära håll.

I höst är hon tillbaka som lärare på Knutby skola och många i arbetslaget är nya för henne. Inte en enda från församlingen. Hon tänker på det med både hopp och förtvivlan, och hon vet att alla vet.

– De känner med all säkerhet mycket väl till vem jag är och att jag är troende... "Församlings-Anette"... Jag undrar hur de kommer se på mig.

Anna von Wachenfeldt

En skola i kris, föräldrar i uppror och 150 förvirrade barn. Efter händelserna 2004 fanns det mycket att göra för en kurator på Knutby skola.

– Det var jobbigt för alla, säger skolans kurator Karin Karlsson.

Hon tror att alla barn på skolan berördes av mediebevakningen.

– Församlingsmedlemmarnas barn blev ju direkt utsatta, för de andra trodde ju att de var med i en sekt. Och de andra barnen för ju illa de med. De ville ju inte säga att de kom från Knutby när de träffade andra. När de åkte på fotbollsturné till exempel och det stod Knutby IF på ryggen på dem, det var inte roligt. Då sa de att de kom från Almunge istället. Och så är det fortfarande.

Ett stort problem tycker hon var att media framställde det som att hela Knutby var en sekt.

– Det bor tusen personer i Knutby, och hundra är med i församlingen. Men hela byn har ju blivit stämplad. Är man härifrån så är man en sådan person som Expressen skriver att de i församlingen är. Kommer man från Knutby så är man en mördare.

KARINS ARBETE PÅ SKOLAN gick framför allt ut på att hålla relationerna mellan medlemmar och ickemedlemmar öppna. Som kommunal skola har man en lagstiftad värdegrund att hålla på, och det är viktigt med respekt och förståelse. Både barn och föräldrar behövde lugnas.

– Det är viktigt att ha en god relation till föräldrar i församlingen så de vill ha sina barn här på skolan. För vi vill ju påverka barnen, visa hur livet ser ut utanför församlingen. Och då är bästa sättet att vara i en kommunal skola. Det finns ju andra religiösa grupper som har sina egna skolor, och det är viktigt att man inte hamnar i en sådan situation.

TID HAR GÅTT MEN EFFEKTERNA av medias bevakning lever kvar. Idag jobbar Karin Karlsson mest på gymnasiet i grannorten Almunge. Hon märker att de elever på "församlingssidan" som var med i drevet på Knutby skola mår dåligt än.

– De får höra att "du är sån" och "din farsa är sån" hela tiden. Alla vet ju vilka som är med i församlingen eller har föräldrar där. Det är klart att de blir ledsna av att höra sådant.

Men Karin berättar att eleverna umgås med varandra både under och efter skoltid, oavsett tillhörighet i församlingen eller inte. Däremot tycker hon inte att församlingen blivit mer öppen.

– Tvärtom. Förut var medlemmarna mer ute bland människor och anordnade aktiviteter. Det finns klart motsättningar. En stor del av byborna tycker illa om dem och hälsar inte. De i församlingen har nog blivit brända. Och det är ju ingen bra metod att backa, men min upplevelse är att de blivit mer slutna.

Anna von Wachenfeldt

"Syns man så finns man"

Mediebilderna av Knutby gör inte invånarna till förlorare. Det slår Erica Åhrström och Madelene Kärvin fast, som tycker att effekterna av mediernas bevakning framför allt varit positiva.

Erica Åhrström bor i Knutby sedan 25 år.

Hon säger att mediebilderna förstärkt redan existerande motsättningar mellan Knutby Filadelfia och de som står utanför, och berättar att det även finns en uppdelning mellan "ickemedlemmarna".

– En del tycker att församlingen förstört hela byn som lockat hit media. De hatar dem och vill bli lämnade ifred av journalisterna. Andra vill att frågan ska få leva vidare och tycker att det är bra när Knutby uppmärksammas.

Erica sällar sig till den senare skaran. Hon ser mest positiva effekter av mediernas bevakning. Det har satt Knutby på kartan.

– Folk blir nyfikna när man presenterar sig som Knutbybo, det öppnar dörrar både privat och i jobbet. Syns man så finns man.

Hemma i Knutby driver hon Ericas fotvård som tycks gå bättre än någonsin.

– Det kommer folk hit ända från Uppsala som är nyfikna och vill prata, och så passar de på att fixa fötterna.

Men på ett personligt plan upplever Madelene att Knutbystämpeln kan vara tung att dras med.

– Man måste ju alltid försvara sig när man ska presentera sig. Vad svarar man på frågan om vart man kommer ifrån? "Lite utanför Uppsala"? Jag vill inte bli förknippad med en sekt.

BÅDE ERICA OCH MADELENE säger att Knutby Filadelfia är en sekt och att mediebilderna av dem stämmer ganska bra.

De tycker att medierna varit "tama" som inte gått på pastorerna mer.

– Det är det övre skiktet som är farligt, säger Madelene. De är manipulativa och det som står i tidningarna om tvångsäktenskap och kvinnans underordnade är sant. De andra medlemmarna är lurade och det är synd att de inte förstår hur de blir styrda. Men de är inte obehagliga, de mest kramas och ser glada ut. Vi kallar dem för "de perfekta människorna".

– Men man kan inte lita på dem. De ler och är trevliga men man undrar om de har baktankar och vill skapa kontakter, säger Erica.

Efter att ha läst om Knutby Filadelfia i böcker och läst tidningar har hon blivit mer misstänksam.

– Även om de är snälla inser man att de nog lurar

"Folk blir nyfikna när man presenterar sig som Knutbybo, det öppnar dörrar både privat och i jobbet"

Dessutom säger hon att politikerna har börjat lyssna.

– De måste det, för nu syns vi. Politiker uppmuntrar till att utveckla Knutby och ger oss pengar till det. Så all reklam är bra reklam.

MADELENE KÄRVIN HÅLLER samma ståndpunkt.

Hon flyttade från Knutby till Knivsta i december förra året för att utveckla sitt företag i renhållningsbranschen. Hon befarade att det skulle bli svårt att sälja huset på grund av Knutbys "dåliga rykte", men det visade sig inte vara några problem, tvärtom.

Turismen i den lilla byn, som nästan var obefintlig före 2004, har också gynnats. "Mordturism" har blivit ett begrepp för folk som kommer utifrån för att titta på Helge Fossmos hus och andra platser som omnämnts i tidningarna.

– Det har kommit busslaster till Knutby från Norge med nyfikna människor. Det är lite märkligt att man vill gotta sig i missöde, men det verkar finnas ett stort intresse för det.

Madelene tror också att Knutbyborna blivit mer "trogna" sin bygd.

– Det blev ett uppsving för ICA Knuten efter mordet. Man vill nog värna om det som finns i byn. Ännu en positiv effekt säger hon är ett ökat engagemang från föräldrars håll sedan skolpersonalen gjordes om under våren 2004.

en ändå.

Att pastorerna, och framförallt Åsa Waldau, än idag får publicitet tycker de båda är dåligt.

– Där är jag otroligt besviken på media som ger henne så mycket uppmärksamhet. Det kan få folk att gå på den "nya" bilden av henne, som en varm person, säger Madelene.

Erica är av samma uppfattning.

– Det är konstigt att hon försöker övertyga alla andra om det, och inte oss. I Knutby går hon knappt ut, men hon åker gärna Go-kart med Markoolio.

ETT PROBLEM DE BÅDA nämner är att Knutbybor som inte är medlemmar är tysta i sin kritik mot församlingen. Få är öppna med sina åsikter.

– Man tar snacket hemma vid köksbordet istället för att diskutera det. Man vill inte stöta sig med dem, tror Madelene.

De tycker inte att församlingen förändrats på något sätt.

– De sköter sig eftersom de har ögonen på sig. Men det är sig likt, säger Madelene.

– Det är ju det som är det läskiga, säger Erica. Att ingenting har förändrats.

Anna von Wachenfeldt

Kristi brud blir ett partytrick

Det är svårt att tänka sig in i att vara personen på löpsedlarna. Dagens hetaste nyhet, ansiktet bakom pixlarna. Man är plötsligt den alla pratar om, har åsikter kring, hissar eller hånar. Hur ska man göra för att frias från medias dom om man själv vet sin oskuld?

Lika konstig är tanken att den personen är ens vän, familjemedlem eller granne. Någon nära inpå som man trots man känner och litar på. Framställs personen dessutom som en galning med egenskaper man aldrig tidigare mött sätts relationer på spel. Vågar man lita på sin vän eller stämmer det som står i tidningarna? När ord står mot ord: Vem ljugar?

Åsa Waldau väcker känslor. Vi har lärt känna henne i media som Kristi brud och vad som kommer med detta är redan nämnt och knappast smickrande. Därmed en tacksam måltavla att skjuta pil på. Hon är en offentlig person som skriver en bok, syns i debatter och minglar. Det vill säga, sådana saker "som kändisar gör". Men blotta uppenbarelsen av henne får andra att se i kors. De menar att hon är mediekåt och bara vill tjäna pengar på tragedin. Hon själv säger att drivkraften är någon slags upprättelse. Knutbybor tycker att om det nu är upprättelse hon vill ha så bör hon lägga tiden på att försöka övertyga dem istället för att "åka Go-kart med Markoolio i Stockholm". Det finns en poäng i det. Men vad heter det... man kan inte vara profet i sin egen hemstad?

Åsa Waldau har aldrig varit misstänkt av polisen och hon har sedan dag ett hävdat sin oskuld. Ändå är hon för de flesta en häxa. Detta vill hon bekämpa, och genom att visa upp sig i "vanliga" mediala sammanhang hoppas hon att det så småningom kan suddas ut "Kristi brud"-stämpeln.

Men paradoxalt nog framträder hon i media som just Kristi brud. Det är Kristi brud som skriver boken, det är Kristi brud som talar ut om mammalivet eller åker på festival och pratar med ungdomar. Självklart, det är ju Kristi brud som säljer. Som lockar oss att läsa, lyssna, titta. Men man gör det med en klar förförståelse. Kristi brud är sensation och så vill sannolikt många att hon skall förbli. Ett exotiskt inslag i vardagen. Det är en för stark kraft att kunna omvända. Lång är listan av erbjudanden hon fått om att vara brudtärna, spex, gästbartender... Kristi brud blir som ett partytrick.

Åsa Waldau säger själv att det är svårt att bli tagen på allvar. Det är jag beredd att ta direkt på allvar. Jag menar inte nödvändigtvis att hennes nu och då-comebacker i media som "vanlig person" är fruktlösa försök att skala av sig Kristi-bruddräkten. Men tänkvärt från medieforskare Ester Pollack: I mediernas domstol kan ingen frias.

Därför kan Åsa Waldau varken vinna eller förlora mot media. Att ge folket vad folket vill ha är att ge dem Kristi brud. De må inte vara den slags upprättelse hon söker men säkert hennes chans att få dem att lyssna. Det finns en alltför stark majoritet kritiker och skeptiker för att få genomslag som "en vanlig Åsa Waldau" på bred front. Kanske borde hon börja just hemma, i Knutby. Inte som profet, utan som Åsa som handlar mjölk på ICA Knuten och lånar socker av grannen precis som vem som helst.

Anna von Wachenfeldt

Sex röster

1. Vad tänker du
2. vad tycker du

Nina Westerberg

1. Mord och en sekt.
2. Man får hoppas att det tidningarna skriver är sant.

Sten Gustavsson

1. Pingstkyrkan.
2. Media gav ingen helhetsbild, jag tror det fanns mycket som inte kom fram.

Rosa Kaminsky

1. Pastorn och Kristi brud. Och en TV-serie.
2. Media är mer ute efter sensation än sanning. Unga journalister kanske söker sanningen men efter hand lär man sig vad folk vill ha.

på stan

på när du hör Knutby? om mediebevakningen?

Kai Martin

1. En religiös sekt i Uppland.
2. Media gjorde nog en bra granskning, så tyvärr är väl det mesta sant.

Göran Westman

1. En kristen sekt.
2. Det från rättgångarna är sant, men journalister brister i sin tolkning av det religiösa.

Jessica Ericsson

1. En sekt.
2. Media spetsar nog till det och gör det lite "Hollywood".

Jag väljer Expressen framför DN

Bevakningen i Knutby kan inte ha gått många förbi under våren 2004. Dag efter dag skrevs det spaltmeter om pastorer, Kristi brud och en och annan barnflicka. Beskrivningen av församlingen blev bara bättre och bättre för var dag som gick, och alla förundrades vi över att detta kunde hända här. I Sverige. Sånt händer ju inte här. Såna här saker händer ju bara på film, eller kanske möjligtvis i USA, där är de ju lite småtokiga. Och det är ju där alla konstiga frireligiösa människor bor.

Men nu hände det här. Och medierna var inte sena att frossa i denna historia som hade allt man kan önska sig.

Kvällspressen var som sig bör mest och värst. När såna här saker händer märks tydlig att kvällspressen börjar dagen med noll sålda ex. De har med andra ord en hel del att ta in på morgontidningarna. Därför pratar man om farligheterna med sektmentaliteten, och låter Runar Sögaard vara expert. Morgontidningarnas försprång kan vara en av anledningarna till att man också skrev så mycket. Man kände helt enkelt att det morgonpressen vinner i tid får man väga upp med kvantitet. Och tack vare detta fick vi under ett halvår den bästa dramaserie som producerats i Sverige. (Vilket gör det extra konstigt att någon faktiskt kan göra en film och en tv-serie på ämnet och misslyckas så jävla totalt).

Mycket av det som skrevs i kvällspressen känns lite överdrivet. Hade man hållit sig på samma nivå som morgontidningarna, med en eller två artiklar om dagen hade jag kanske köpt det. Men de stora mängderna gör att det känns lite som att, vill man att någon verkligen ska tro på en lögn så ska man ljuga rejält. Lite så känns det. Att säga att församlingen i Knutby är en sekt är en sak. Att låta Runar säga det är en helt annan.

Efter detta kan man kanske dra slutsatsen att jag litade på allt morgontidningarna skrev. Och jo, antagligen mer än på det jag läste i kvällspressen. Och det beror självklart också på vad man skrev om. Medan kvällspressen skrev gottiga historier om sexmöten och spritfester skrev morgontidningarna sakliga, tråkiga artiklar om en funnen pistol under Ölandsbron. Kanske inte så kul läsning. Och här uppkommer problemet: att vi läsare litat mer på morgontidningarna, men när det gäller saker som mord i en församling så väljer vi att läsa Expressen istället för Dagens Nyheter, eftersom det lär stå mycket smaskigare saker i den förra.

De som blir mest lidande av detta är församlingen i Knutby. Även om det hände konstiga och allvarliga saker där (från början handlade allt om ett mord, för den som glömt) kan denna bevakning inte vara speciellt trevlig att leva under. Att ha journalister bakom knuten varje minut som granskar varje steg man tar.

Samtidigt är det självklart att såna här saker måste granskas och grävas i. Om det är så att det inte är en ensam Helge Fossmo som ligger bakom allt som hänt, utan det grundar sig i något annat, så skulle i alla fall jag vilja veta det. Om detta är en manipulativ sekt som förstör människors liv så borde vi granska och stoppa det. Men är det så att de bara är en sluten församling, som gillar att kramas med varandra och vara glada. Kan de då inte få vara det?

Marcus Pettersson

Resultat och analys

Vi startade vårt arbete med en hypotes om att församlingen i Knutby tagit skada av medias rapportering, att de var förlorare och media vinnare. Under arbetets gång har vi insett att förhållandet inte riktigt är så enkelt. Fler aktörer har tillkommit och bilden av vilka grupper som gynnats och vilka som skadats av mediebevakningen har blivit mer komplex än det från början verkat.

De händelser som församlingen i Knutby då uppfattade som negativa säger de idag, fem år senare, fått positiva effekter.

De upplever uteslutandet från Pingst som bra, eftersom att de inte längre är bundna till bara en kristen trosuppfattning. De har också fått ifrågasätta och omvärdera sina kristna ideal vilket gjort dem starkare i sin tro och i gruppen.

Sedan 2004 säger de sig ha genomgått en omstrukturering och blivit mer öppna mot allmänheten. De tycker att relationen till övriga knutbybor förbättrats, de välkomnar journalister och bjuder in allmänheten till öppna frågestunder.

Utifrån sett ter sig verkligheten dock annorlunda. De vi pratat med är av uppfattningen att ingenting inom församlingen har förändrats sedan händelserna. Man har mist förmågan till självrannsakan och behållit ledningen, och dessutom slutit sig än mer mot omvärlden.

Detta är ett uttryck för stigmatiseringen som både Pingst, media och allmänheten bidragit till. Knutby Filadelfia *vill* inte vara en del av pingströrelsen. De har slutat spela in sina gudstjänster. Och Knutbybor säger att församlingen idag håller lägre profil än förr och inte deltar i aktiviteter. De bidrar alltså själva till sin stigmatisering.

Självbilden i Knutby Filadelfia skiljer sig mycket från hur man utifrån ser på dem också vad gäller Åsa Waldau och församlingen i media. De själva känner sig förföljda och kränkta av journalister och anser att Åsa Waldau speciellt blivit orättvist behandlad. Åsa själv beskriver det som att hon varit med om en häxjakt.

Denna bild förändras i våra övriga intervjuer. Alla andra säger att Åsa Waldau själv dikterat kraven och att media gått hennes ärenden. Parallellt dras till hennes dominanta och manipulativa ledarskap i Knutby Filadelfia. Denna bild bekräftas av att Åsa Waldau än idag får publicitet och via sin pressekreterare avgör i vilka sammanhang hon ska synas. Hon har lyckats vända sin ofrivilliga offent-

lighet som en maktgalen Kristi brud till ett kändisskap som hon själv har makt att påverka.

Församlingen i Knutby uppfattade journalister som oetiska både i sina metoder och i det sätt man skrev om dem. De upplevde att de trängde sig på och inte tog hänsyn till deras privatliv för att få till en bra story. I linje med detta anger människor som exponerats i media att kränkning av den personliga integriteten är det värsta brottet mot god pressetik.

Våra resultat visar att pressetik är en gummisnodd som journalister lätt kan anpassa efter den redaktion de jobbar för. Hänsyn kan således vara att erbjuda människor talan i media. Och allmänintresse blir att ge folket vad folket vill ha.

Detta allmänintresse är delvis skapat av journalisterna själva. Det som exponeras mycket i media får oss intresserade och ett slags allmänintresse skapas.

Pressetik ger kort och gott utrymme för många olika tolkningar och det är upp till den enskilda redaktionen att välja vilken tolkning man vill förhålla sig till.

De kommersiella drivkrafterna blir allt starkare på mediemarknaden och på redaktionerna har man lärt sig vad som säljer tidningar. Knutby är en väl-etablerad historia i media som man vet intresserar människor. Särskilt Kristi brud fascinerar.

Därför ter det sig som god idé att publicera artiklar om henne när syftet är ekonomisk vinning. Detta tror vi är en mer sanningsenlig motivering till vidarepublicering än att journalister av ren och god vilja söker upp Åsa för att ge henne en andra chans att "tala ut".

Kvällspressen, i vårt magasin representerad av Expressen, ger Åsa Waldau plats för att själva tjäna pengar.

Historien om Knutby har presenterats med en genomarbetad dramaturgi som får den att liknas vid fiktion. Förenkling, i form av stereotyper, tillbakablickar och en tydlig rollista gör det lätt att hänga med. Skeendena får formen av ett sammanhängande drama under paroller som "mordet i Knutby" och denna följetong skapar intresse hos läsarna och håller kvar dem.

Det tycks som att även publiken betraktar historien som en saga snarare än sanning. Kvällspressen, som haft överlägset flest och mest sensationella publiceringar om Knutby, har lägst förtroende hos allmänheten. Därmed kan en slutsats dras att man

läser den mer i underhållande än i informativt syfte.

Detta bekräftas av de vi har intervjuat. Uppfattningen är att kvällspressen ger ramarna för verkligheten men att artiklarna spetsas till för att "ge folket vad folket vill ha", alltså underhållning, och för att sälja tidningar.

Morgonpress, som här låter sig representeras av Dagens Nyheter, har dock inte lika mycket att vinna på sensationsjournalistik och vidarepubliceringar av Knutbyhistorien. De har ett litet behov av säljande löpsedlar med förklaringen att deras läsare till stor del är prenumeranter.

Det som skrivits i DN är förhållandevis nedtonat. Man är försiktig med namn- och bildpubliceringar, och texterna är mer av faktakarakter än fiktion.

Kort och gott: morgontidningen läser man som information och kvällspressen ger vidareläsning och förströelse. De två olika genrerna ska skilja sig från varandra och bör inte ses som samma produkt. Denna åsikt delar både journalister och mediepublik.

Journalisternas dåliga kunskaper i religion och kristendom i synnerhet säger församlingen har snedvridit bilden av dem. De efterlyste större förståelse för deras tro och menar att det som media rapporterat om som avvikande i själva verket inte skiljer sig från andra kristna församlingar.

Men vad som är anmärkningsvärt är att de pekar ut de kristna medierna som de som varit mest kritiska, och *minst* förstående. Om det är så att journalistkårens okunskap i religion får församlingen att framstå som avvikande, borde väl de journalister från kristna tidningar med förkunskaper i deras teologi, kunna skildra händelserna i Knutby på ett mer nyanserat sätt.

En slutsats av detta är att det inte bara är journalisters oerfarenheter av kristendom som gjort att Knutby Filadelfia beskrivits som avvikande.

Att av en allmänreporter kräva förkunskaper i alla bevakningsområden är orimligt, men när journalisten får ett uppdrag bör hon ha intresse att sätta sig in i ämnet. Det är en uppfattning som löper genom hela magasinets mediedel.

Knutby Filadelfia har varit i fokus genom hela medierapporteringen. Men till skillnad från församlingen tycker övriga i vårt arbete att granskningen av dem varit alltför grund.

Man menar att de sensationella aspekterna förstärkts på bekostnad av djupare förklaringar av den teologi och den struktur som de menar fanns i församlingen, och som kan ha bidragit till att mordet kunde ske.

Effekter av mediebevakningen av Knutby går att finna på flera plan. De vi förutspått gynnats, framförallt media, har också tagit skada. Knutby blev en enda sensationshistoria, vilket sannolikt får förtroendet för media och journalistik att förbli lågt eller minska än mer.

Människor i Knutby, både i och utanför församlingen, har vittnat om både positiva och negativa effekter av medias bevakning. Negativt är att byborna dras med i sektstämpeln och stigmatiseras av övriga samhället tillsammans med församlingen.

Knutby som samhälle kan samtidigt ses som vinnare. Företagande, turism och ekonomi har gynnats av att media satt byn på kartan.

Den stora förloraren av mediebevakningen av Knutby är pingströrelsen. Förtroendet för Pingst hos allmänheten har sedan händelserna i Knutby 2004 minskat avsevärt. I vårt sekulariserade svenska samhälle har misstänksamheten mot kristna församlingar växt sig starkare. Detta kan leda till en religionsfobi som på sikt kan hota religionsfriheten och göra samhället mindre tolerant.

Kristendomen har dessutom tagit skada genom att traditionella begrepp och symboler blivit svårarvända sedan exploateringen i media. Det gör att mediebilden av Knutby Filadelfia gjort kristendomen till den främsta förloraren.

Anna von Wachenfeldt
Marcus Pettersson

Göteborgs universitet
Journalistprogrammet
Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG)
Journalistikgranskning 15 ects
Vårterminen 2009

ABSTRACT

Titel:

Med pressen runt knuten – Om effekter av mediebevakningen kring församlingen i Knutby

Författare:

Pettersson, Marcus & von Wachenfeldt, Anna

Universitet:

Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG).
Journalistprogrammet

Kurs:

Journalistikgranskning, 15 etcs

Termin:

Vårterminen 2009

Handledare:

Ghersetti, Marina

Syfte:

Att undersöka vilka effekter mediebevakning har på olika aktörer, både de direkt och indirekt medverkande i en händelse. Som fallstudie valde vi bevakningen av Knutby efter mordet 2004. Vilka effekter hade bevakningen på de i församlingen, och på övriga Knutbybor? Finns det några effekter på medierna själva, och finns det några andra drabbade?

Metod:

Kvalitativa intervjuer samt innehållsanalys av press.

Material:

Artiklar publicerade i Expressen och i Dagens Nyheter från 040111 angående mordet i Knutby den 11 januari 2004.

Huvudresultat:

Mediebevakningen av Knutby Filadelfia ledde till att församlingen stigmatiserades. Man uteslöts ur Pingst och i media beskrevs man som avvikande från samhällsnormen. Man medverkade själva till stigmatiseringen genom att ta avstånd, både från Pingst och från samhället.

Övriga Knutbybor stigmatiserades också i den mån att övriga samhället såg dem som en del av församlingen, och därför som avvikande. En positiv effekt av mediebevakningen är att företag och turism i Knutby gynnats.

Effekterna på medierna kan bli att förtroendet för dem minskar, eftersom de med sensationsjournalistik skapar ett behov av det fiktiva i rapporteringen.

Övriga effekter syns främst inom de kristna församlingarna. Dels blir de stigmatiserade som en del av den värld där Knutby Filadelfia befinner sig, dels har medias beskrivning av församlingen gjort traditionellt kristna symboler och uttryck obrukbara.

ARBETSRAPPORT

Så här har vi gjort och därför gjorde vi det

V. 10 – 11 Förarbete och brainstorming

Efter att vi hade bestämt oss för vad vi skulle skriva om började vi med att bestämma vilka vi skulle prata med, samt att läsa in oss på tidigare forskning kring stigmatisering, sensationsjournalistik, nyhetsvärdering och presstetik. I samtal med vår handledare kom vi fram till att dessa teorier lämpade sig väl. Vi läste också böcker och tidningar om själva händelserna i Knutby, och såg filmen "Vägen hem" av Karin Swärd. I ett tidigt skede av vår informationssökning hittade vi Helena Normans D-uppsats *Religion som medieberättelse*. Arbetet är en diskursanalys på Expressens rapportering kring Knutbyfallet. Eftersom arbetet innehåller en innehållsanalys av Expressen valde vi att i vårt arbete använda oss av hennes resultat och då också ha Expressen som en av de tidningar vi analyserar. Expressen är den tidning som under bevakningen av Knutby skrev i särklass mest, 440 artiklar.

Som andra tidning att analysera i vårt arbete valde vi Dagens Nyheter. Detta gjorde vi eftersom Dagens Nyheter är den dagstidning som skrev mest om Knutby, 221 artiklar. Vi applicerade några av Helena Normans frågeställningar och teorier på Dagens Nyheter och kunde på så vis jämföra de båda tidningarnas rapportering.

När vi hade bestämt oss för vilka tidningar vi skulle ha med påbörjade vi arbetet att få tag på personer att intervjua. Vi skickade ut mail till ett tiotal reportrar, både på Dagens Nyheter och på Expressen. Vi mailade även till dåvarande chefredaktörer på Expressen och Dagens Nyheter. (Båda tidningarna har sedan händelserna bytt chefredaktörer).

Jan Wifstrand, f.d. chefredaktör på Dagens Nyheter meddelade tidigt att han ville ställa upp, och ett möte i Malmö bokades in till den 9 april. Otto Sjöberg, dåvarande chefredaktör på Expressen, visade sig däremot vara svårare att få tag på. Eftersom han slutat på Expressen fungerade inte hans Expressenmail, vilken är den enda som finns listad. I växeln på Expressen var man heller inte villiga att ge ut hans nya mail eller telefonnummer. Efter flera mer eller mindre lyckade försök via Bonnier AB:s växel fick vi till sist tag på Otto Sjöberg, och han meddelade oss att han nu hade nya uppdrag och därför inte alls var intresserad av att medverka och diskutera sitt tidigare arbete på Expressen.

Trots att Expressens nya chefredaktör tog över först i januari 2009, så tänkte vi att han ändå hade varit intressant att tala med. Han har dock varken svarat i sin telefon eller på våra mail, så därför har vi ingen chefredaktör från Expressen med i arbetet.

Samtidigt som vi skickade ut mail till tidningarna bokade vi även in ett besök i Knutby 18 – 19 mars och Stockholm den 20 mars. Till Knutby bokade vi tid med pastor Kim Wincent i församlingen, samt med Sofi Lundwall och Anette Wallin som arbetar på Knutby skola. Genom dem fick vi även kontakt med fler personer att intervjua, både medlemmar och ickemedlemmar. Vi blev också inbjudna av Kim Wincent att medverka på Mötesplatsen på onsdagskvällen.

Till Stockholm bokade vi in en intervju med pingstpastor Sten-Gunnar Hedin. Han ger en intressant aspekt i arbetet eftersom han var Pingsts talesman under händelserna och var därför intervjuad i flera artiklar under bevakningen. Vi bokade också in en intervju med Niclas Rislund, den Expressenreporter som skrivit mest om händelserna. Vi bokade även en intervju med Karin Swärd, TV4 reporter, och författare och regissör till filmatiseringen av händelserna i Knutby, "Vägen hem", samt till flera dokumentärer i ämnet. I detta skede tyckte vi att hon var en nyckelperson i vårt arbete.

Men fredagen den 13 (passande nog), en vecka innan vår träff, skickar Karin Swärd ett mail där hon säger att hon har ångrat sig angående vår intervju. Andra studenter hade hört av sig till henne för att diskutera Knutby, och eftersom Karin Swärd tyckte att detta var för mycket att hantera tackade hon nej till dem, och kände sig då tvungen att, för rättvisans skull, avboka även vår intervju. Vi gjorde också ett fruktlöst försök att få frågor besvarade via mail. I och med detta försvann alltså en av våra vinklar. Vi pratade med de vi har intervjuat om filmen men har alltså ingen kommentar från Karin Swärd.

Vi var även i ett tidigt skede i kontakt med PO för att höra om någon journalist blev anmäld under bevakningen. Vi fick då hemskickat åtta kataloger innehållande alla fällningar från PO och PON mellan 2004 och 2006. Enligt dessa har ingen journalist blivit fälld för något under bevakningen av Knutby. (Dock blev ett antal tidningar fällda efter anmälan från Helge Fossmo angående att de inte publicerat hans genmäle i ett antal artiklar. Det har inget med vårt arbete att göra så detta finns inte redovisat). De anmälningar som inte leder till fällning är heller inte offentliga, därför har vi inga uppgifter på hur många tidningar som fick anmälningar på sig med anledning av Knutbybevakningen.

V. 12 Förberedelse inför studieresa.

Vi fortsatte att läsa in oss på våra teorier och formulerade frågeformulären efter dessa, samt läste Niclas Rislunds artiklar i Expressen. Tidigt på onsdag morgon den 18 mars började vår resa till Knutby.

Väl där ringer vi Kim Wincent som trött svarar att "det är något med huvudet", så han skickar i stället hem oss till pastor Peter Gembäck. Efter intervjun med honom skickar han oss vidare till familjen Kuling för en intervju, och efter det är det frågestund och lyckohjul på Mötesplatsen.

Torsdag förmiddag spenderar vi tillsammans med Anette Wallin och eftermiddagen med personal på Knutby skola.

Fredagen spenderades i Stockholm och vi träffade Niclas Rislund och Sten-Gunnar Hedin för intervjuer.

V. 13 – 14 Efterarbete och artikelverkstad

Veckorna består till mestadels av att transkribera de intervjuer vi gjort samt att förbereda för nya. Cirka 10 – 12 timmar inspelade intervjuer skrivs ner. Vi läser även de artiklar som Expressen och Dagens Nyheter skrev mellan 040111 och 040801. Dessa läses på Presstext. För att få en klarare bild av exakt hur tidningarna rapporterade spenderar vi även ett par dagar på KTB och rullar microfilm. Viktiga löpsedlar och uppslag fotograferas.

Eftersom vi aldrig fick träffa Åsa Waldau när vi var i Knutby bokar vi in en telefonintervju med henne till torsdagen den 26, samma vecka. Vi bokar även in en intervju med medieforskaren Ester Pollack i Stockholm den 9 april och gör lite kompletterande telefonare och skriver artiklar.

Eftersom alla vi pratat med från församlingen har sagt att de kristna medierna, i synnerhet "Världen idag", är de som har rapporterat absolut värst av alla så bokar vi även in en telefonintervju med deras chefredaktör Ruben Agnarsson till vecka 16.

V. 15 Blixtvisit i Malmö och Stockholm

Denna vecka förbereder för våra nästa två intervjuer. Marcus far till Malmö och Jan Wifstrand, och Anna åker till Stockholm och Ester Pollack. Efter intervjuerna spenderas påsken på respektive ort med allt gott som hör till denna högtid.

V. 16 Kompletterande intervjuer och redigering

Vi skriver klart artiklarna och gör ytterligare två telefonintervjuer. Lasse Wierup, reporter på Dagens Nyheter intervjuas angående hans rapportering från Knutby, och Ruben Agnarsson intervjuas apropå den kristna tidningen Världen idags rapportering.

I slutet av veckan påbörjas arbetet med analysen, arbetsrapporten och redigeringen.

Styrkor och svagheter

Den stora styrkan i vårt arbete är bredden i intervjupersonerna. Om man ser till de tre delar som arbetet består av, församling, press och "vanliga" personer (alltså de som inte tillhör presskåren, och som inte heller är med i församlingen i Knutby), har vi fått med

bra intervjuer i alla delar. Vi har även en bra intervjuperson i vår inledande artikel, Ester Pollack.

I församlingen har vi pastor Peter Gembäck som talar om hur församlingen drabbades. Vi har även Åsa Waldau som är den person, "förutom barnflickan" och "pastorn", som getts en stor roll av media.

Från pressen har vi Jan Wifstrand som var chefredaktör för Dagens Nyheter under Knutbyhändelserna. Vi har även reportrar från tidningarna samt chefredaktören för Världen idag, Ruben Agnarsson.

Vi har talat med flera personer i Knutby som inte är med i församlingen. Utöver detta har vi talat med Sten-Gunnar Hedin som var talesman för Pingst, och som snabbt tog avstånd från Knutby Filadelfia i pressen, och som blev intervjuad flera gånger.

Ett minus med de vanliga personerna i Knutby är att de inte har tillräcklig bredd. Även om vi pratat med flera olika med olika åsikter så är de alla ändå ganska lika. Alla är kvinnor runt 40, och det skulle gett mer tyngd om vi hade haft olika åldrar och även män.

Andra svagheter ligger även de i just intervjuerna. Eller snarare i de intervjuer som vi INTE har gjort. För att få mer tyngd i vårt arbete skulle vi gärna ha med Otto Sjöberg, f.d. chefredaktör på Expressen. När han tackade nej var vårt andra val den nuvarande chefredaktören Thomas Mattsson. Även om han bara varit på Expressen sedan i vintras så har han ändå varit med och publicerat de artiklar som skrivits om Knutby idag. Eftersom de i församlingen säger att Expressen på många sätt var de, bredvid de kristna tidningarna, som rapporterade värst, så är de också de som idag ska vara de som församlingen har bäst kontakt med. Det hade varit intressant att få Thomas Mattssons kommentar till det, och även fråga om han hade gjort något annorlunda från Otto Sjöberg.

Ett annat minus är att vi bara fått kommentar från en reporter på Expressen, Niclas Rislund. Expressen verkar ha som policy att inte svara på frågor angående deras rapportering. Ingen av dem som fortfarande jobbar för Expressen har velat ställa upp, och av dem som har slutat, och som skrev något i betydande mängd är det bara Niclas Rislund som har svarat. Det man kan se som positivt i det är att Niclas Rislund var en av dem som skrev mest, och är även den som flest ur församlingen har haft åsikter om.

Vi fick ändra lite i strukturen av vårt arbete sedan Karin Swärd via mail avbokade den intervju som vi sedan tidigare hade bestämt. Vi tycker att filmen är en viktig del, och eftersom vi pratat med församlingsmedlemmarna om den, hade det känts bra om vi även hade fått prata med Karin om den.

Vi försökte även få tag på någon som hoppat av från församlingen för en kommentar från dem. Detta visade sig dock svårt, och efter att den ende som vi fått tag på till sist bestämde sig för att inte medverka, blev vi av nöden tvugna att lägga ner denna aspekt.

Vad vi har undersökt

Undersökningsmaterialet består av artiklar i Dagens Nyheter och Expressen. Vi har främst tittat på hur rapporteringen såg ut från den 11 januari 2004, dagen efter mordet, fram till den 1 augusti, två dagar efter att domen föll.

Utöver det har vi även tittat på den senare rapporteringen om Knutby, eftersom det nu har aktualiserats igen genom film och teaterpjäs. Även eftersom flera av medlemmarna i församlingen menar att man, framför allt i kvällspressen, på senare tiden skrivit bra saker för att på så vis "väga upp" allt dåligt som skrevs tidigare.

Vem har gjort vad

Under arbetets gång är det mycket vi har gjort gemensamt. Arbetet började med att vi satte oss ner och diskuterade vilka vi ville intervjua. Sedan sökte vi de vi ville prata med via mail och telefon. Anna skötte huvudsakligen kontakten med personerna som bodde i Knutby, och Marcus med pressrepresentanterna, med undantag åt båda hållen. Anna skrev även de flesta av Knutbyartiklarna. Under denna tid läste Marcus Dagens Nyheter och Expressens artiklar som förberedelse inför pressintervjuerna och analysen av tidningarna.

Vi läste vars en bok som handlade om händelserna i Knutby, och läste Helene Normans arbete om Expressens rapportering. Vi såg också Karin Swärds tv-serie Vägen hem. Vi delade upp teoriböckerna mellan oss, men har hjälpts åt att hitta relevanta delar att ha med i arbetet.

Vi gjorde en gemensam resa till Knutby och Stockholm där båda var med vid alla intervjuerna och vid Mötesplatsen. Marcus tog de flesta av bilderna, men Anna de bästa. Vi gjorde även varsin resa till, Marcus for till Malmö och Jan Wifstrand, och Anna till Stockholm och Ester Pollack.

Vi har hjälpts åt med microfilmsskoll, redigering, arbetsrapport och slutanalys.

Tänkt publicering

Magasinet är tänkt som bilaga till en dagstidning.

Referenslista - Muntliga

Agnarsson, Ruben. Chefredaktör Världen Idag

Tel. 08 430 4000

Björkman, Tommy. Universitetslektor, Lunds Universitet	Tel. 046 222 1895
Gembäck, Peter. Pastor, Knutby Filadelfia	Tel. 0730 248851
Hedin, Sten-Gunnar. Fd talesman Pingst	Tel. 08 619 2541
Karlsson, Karin. Kurator, Knutby skola	Tel. 0174 270080
Kihlström, Staffan. Reporter Dagens Nyheter	Tel. 08 738 1287
Kuling, Jonas	Tel. 0174 40506
Kuling, Kristina	Tel. 0174 40506
Kärvin, Madelene	Tel. 073 9121142
Lundwall, Sofi. Lärare Knutby skola	Tel. 0174 42089
Pollack, Ester. Universitetslektor, Stockholm Universitet	Tel. 08 164497
PO, Allmänhetens Pressombudsman	Tel. 08 692 4605
Rislund, Niclas. Fd reporter Expressen	Tel. 0708 812981
Waldau, Åsa. Pastor, Knutby Filadelfia	Tel. 0707 202327
Wallin, Anette. Lärare Knutby Skola	Tel. 0174 40260
Wierup, Lasse. Reporter Dagens Nyheter	Tel. 08 738 1572
Wifstrand, Jan. Chefredaktör Dagens Nyheter 2003 – 2006	Tel. 0768 971069
Wincent, Kim. Pastor, Knutby Filadelfia	Tel. 070-7988833
Åhström, Erica	Tel. 0174 42065

Referenslista – Skriftliga

Axberger, H-G. – *Presseti*, Juristförlaget JF AB, 1994

Carlsson, U. (red) et al. – *Medierna i samhället – Igår, idag, imorgon*, Nordicom – Sverige, 1996

Cristiansson, T. – *Himmel och helvete – Mord i Knutby*, Bokförlaget DN, 2004

Falkheimer, J. & Leijonhufvud, S. – *Pressetiken – i vems tjänst?* Stiftelsen Institutet för Mediestudier, 2002

Ghersetti, M – *Sensationella berättelser*, Livréna Grafiska AB, 2000

Gustafsson, L. & Lönnroth, A – *Vad säger journalisterna – Om etik, makt och ansvar*, Stiftelsen Institutet för Mediestudier, 2008

Heatherton, T. et al – *The Social Psychology of Stigma*, The Guilford Press, 2000

Hvitfelt, H. – *På första sidan*, Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, 1985

Jones, E. et al – *Social Stigma – The Psychology of Marked Relationships*, W. H. Freeman and Company, 1984

Norling, J. – *Knutby, Sanningen och nåden*, Hallgren och Fallgren Studieförlag AB, 2004

Norman, H – *Religion som medieberättelse - Expressens rapportering om Knutbyfallet*, Universitetsstryckeriet, Uppsala, 2007

Runsiö, F. & Nilsson, K-A – *Mediedrev – Så överlever du*, Blue Publishing, 2005

Waldau, Å – *Kristi Brud – Vem kan man lita på?* Heja Sverige AB, 2007

Weibull, L. & Börjesson, B. – *Publictiska seder*, Tidens förlag/Svenska Journalistförbundet, 1995

Internetsidor

Allmänhetens pressombudsman – Pressens opinionsnämnd (040309, samt olika datum) www.po.se

Knutby Filadelfia (040309, samt olika datum) www.knutby.net

Mediearkivet (via www.ub.gu.se) (Olika datum) <https://web-retriever-info-com.ezproxy.ub.gu.se/services/archive.html?redir=true>

Presstext (via www.ub.gu.se) (Olika datum) www.presstext.se.ezproxy.ub.gu.se

